

www.humak.fi

Opinnäytetyö

Nuorten silmin

Sijaishuollossa asuvan nuoren koulunkäyntiä haastavat ja tukevat tekijät

Niina Vaittinen

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma
(210 op)

4/2020

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Yhteisöpedagogi, kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

Tekijät: Niina Vaittinen

Opinnäytetyön nimi: Nuorten silmin - Sijaishuollossa asuvan nuoren koulunkäyntiä haastavat ja tukevat tekijät

Sivumäärä: 58 ja 4 liitesivua

Työn ohjaaja(t): Tarja Jukkala

Työn tilaaja(t): Pesäpuu ry

Opinnäytetyöni tavoitteena oli saada lisää tietoa sijaishuollossa asuvien nuorten koulunkäynnistä, siellä esiintyvistä haasteista ja sitä tukevista tekijöistä, sekä niiden pohjalta jatkotoimenpidesuositus. Tämä tarve tiedolle nousi tutkimuksen pohjalta, jossa tuli esille, että sijaishuollossa asuvien nuorten koulunkäynnissä esiintyy paljon haasteita, ja tähän tarvitaan lisää tietoa ja osaamista ammattilaisille (Pesäpuu 2019c). Tieto, jota hankin oli nuorten itsensä tuottamaa, eli kokemusasiantuntijatietoa.

Työn toteutin laadullisena tutkimuksena. Aineistonkeruumenetelmänä käytin teemahaastatteluja ja havainnointia, jonka toteutin Nuorten foorumissa. Teemahaastattelut pidin neljälle 18-28 vuotiaalle nuorelle, joista jokainen oli asunut sijaishuollossa.

Työni on toteutettu osana MindMe – koulu kuuluu kaikille koulutus- ja kehittämisprosessia. Haastattelujen pohjalta noussut aineisto on jaettu kolmeen teemaan, joita ovat kiusaaminen, mielenterveyteen ja turvallisuuteen liittyvät tekijät ja kaverit. Näiden teemojen pohjalta olen analysoinut nuorten koulukokemuksia. Nuoret kokivat kiusaamisen ja leimaantumisen sekä ulkopuolelle jäämisen olevan koulunkäynnin haasteina. Lisäksi turvallisuuden tunteen puuttuminen koulussa nousi keskeisesti koulunkäyntiä haastavaksi tekijäksi nuorten kokemuksista. Kaverisuhteet koulussa oli ja oli ollut syy mennä kouluun nuorilla, joten ne nousivat merkittävimmäksi tekijäksi koulunkäyntiä tukevana tekijänä.

Opinnäytetyöni tuo tilaajalleni lisää konkreettista tietoa sijaishuollossa asuvan nuoren koulunkäynnistä nuoren itsensä kokemana. Työ on hyödyllinen myös kouluhenkilöstölle, nuorisotyöntekijöille, sosiaalitoimen ja psykiatrian puolen henkilöille, jotka työskentelevät sijaishuollossa asuvan nuoren koulunkäyntiä tukien.

Asiasanat: kouluakäymättömyys, osallisuus, kokemusasiantuntijuus, lastensuojelu, sijaishuolto, nuori.

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Degree Programme in Civic Activities and Youth Work

Author: Niina Vaittinen

Title: In the eyes with young people – Living in the forster care of young people at school of challenging factors and supporting factors

Number of Pages: 58 and 4 attachment pages

Supervisor(s): Tarja Jukkala

Subscriber(s): Pesäpuu ry

The aim in the thesis is get more information living in the forster care of young people of challenging factors and supporting factors. In addition objective is get recommendation of follow-up. This necessity emergence in the investigation when get fact that living in the forster care of young people is so much challenge and professionals needs more than information of their works. Knowledge is this aim is empirical knowledge from young people.

This aim is qualitative investigation. The data collection method consisted of theme interviews and observations. I did observations in the Young forum. I did theme interwies for four 18-28 year olds. Each of them has lived in forster care.

This aim is part of Mind Me – school to belong at everybody education and development process. Material in this aim is divided for three theme, they theme are bullying, mental health and safety and friends.

This aim give the more information living in the forster care of young people studying experience in the young people for the subscriber. This aim is useful in addition staff in the school and social workers who help their works young people who living in the forster care.

Keywords: absenteeism from school, participation, empirical expert, child welfare, foster care, a young

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
2	PESÄPUU RY	7
2.1	Pesäpuu ry:n toimintastrategia	7
2.2	MindMe – koulutus- ja kehittämisprosessi	8
2.3	Kokemusasiantuntijuus	10
3	KOULU OSANA SIJAISHUOLLOSSA ASUVAN NUOREN ELÄMÄÄ.....	11
3.1	Lastensuojelun sijaishuolto	12
3.2	Sijaishuollossa asuva nuori	13
3.3	Koulunkäynnin haasteet sijaishuollossa asuvalla nuorella	14
3.3.1	Kiintymyssuhteen vaikutus koulunkäyntiin sijaishuollossa asuvalla nuorella	17
3.4	Kouluun kiinnittyminen sijaishuollossa asuvalla nuorella.....	18
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	19
4.1	Laadullinen tutkimus	19
4.2	Havainnointi Nuorten foorumissa	20
4.2.1	Nuorten foorumi Jyväskylässä	23
4.2.2	Nuorten foorumi Tampereella.....	24
4.2.3	MindMe – koulu kuuluu kaikille seminaari	26
4.3	Teemahaastattelut	27
4.3.1	Haastattelujen toteutus	28
4.3.2	Litterointi	29
4.3.3	Haastattelujen analysointi.....	29
5	SIJAISHUOLLOSSA ASUNEIDEN NUORTEN KOULUKOKEMUKSET.....	31
5.1	Kiusaaminen sijaishuollossa asuvan nuoren koulunkäynnin haasteena	32
5.2	Mielenterveys ja turvallisuuden tunne sijaishuollossa asuvan nuoren koulunkäyntiä tukevinä tekijöinä.....	35
5.3	Kaverit sijaishuollossa asuvan nuoren koulunkäyntiä tukevana tekijänä.....	37
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	39

7	POHDINTA.....	41
7.1	Jatkotoimenpidesuositukset	45
7.2	Tutkimuksen ajankohtaisuus ja tarpeellisuus tilaajalle ja ammattialalle	49
7.3	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	50
	LÄHTEET	53
	LIITTEET	59
	Liite 1	59
	Liite 2.....	62

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus sijaishuollossa asuvien nuorten koulunkäynnin erityiskysymyksistä nuorten kokemana. Työ on toteutettu osana MindMe – koulutus- ja kehittämisprosessia. Työni tilaajana toimii Pesäpuu ry. Idea työlle lähti Pesäpuun työntekijän aloitteesta saada lisätietoa sijaishuollossa asuvien ja asuneiden nuorten koulukokemuksista. Saadessani ehdotuksen tästä aiheesta opinnäytetyölleni, minun ei tarvinnut kauaa miettiä lähdenkö mukaan, sillä aihe on minulle läheinen. Olen toiminut lastensuojelun kokemusasiantuntijana siitä lähtien, kun olen täyttänyt 18 vuotta. Aiemmin olen ollut lastensuojelun asiakkaana useamman vuoden ajan. Aihe kiinnostaa minua myös tulevan työelämäni kannalta.

Opinnäytetyön aihe on ajankohtainen ja tärkeä. Uutta tietoa nuorten koulukäynnin tueksi tarvitaan lisää, jotta voidaan vastata sijaishuollossa asuvien sekä kouluakäymättömien nuorten tuen tarpeeseen heidän koulupolkunsa turvaamiseksi (Pesäpuu ry 2019c). Tämä tutkimus on tuottanut tietoa, jota voidaan hyödyntää, kun kehitetään uusia toimintamalleja koulunkäynnin turvaamiseksi. Merkityksellisenä tekijänä työssä toimii sijaishuollossa asuvien ja asuneiden nuorten kuuleminen, ja sitä kautta tiedon saaminen. Tämä antaa ammattilaisille tietoa kehittämistyöhön niistä erityiskysymyksistä, joita sijaishuollossa asuva nuori mahdollisesti kohtaa koulussa.

Nuorena koulunkäynnin sujuminen on yksi tekijä hyvän aikuisuuden takana (Pesäpuu ry 2019c). Jotta tämä mahdollistuisi myös sijaishuollossa asuvan nuoren kohdalla tarvitaan erityistä tietoa ja osaamista niihin haasteisiin, joita koulussa voi olla sijaishuollossa asuvalla nuorella. Ammattilainen osaa kertoa oman näkemyksen asiasta, mutta on myös tärkeää kuulla nuorta ja hänen näkemystään asiasta sekä ottaa tämä tieto mukaan, kun kehitetään palveluita. Tarpeeseen nuoren kuulemisesta ja tiedon tuottamiseen sen kautta tämä opinnäytetyö vastaa yhtenä toteutuksena.

Hiitola (2008) on myös tuonut esille, että mitä suurempia nuorella olevat haasteet elämässä ovat, sitä todennäköisemmin niiden taustalla on myös koulunkäynnin haasteita. Avohuollon asiakkuuden taustalla noin joka neljännellä nuorella on koulunkäynnin haasteita. Huostaanottovaiheessa jo lähes joka toisella nuorella koulunkäynnissä pulmia. (Heino & Oranen 2012, 221.) Kyse on siis laajasta ongelmasta, johon tarvitaan tietoa ja keinoja, jotta jokaisen sijaishuollossa asuvan lapsen ja nuoren koulupolku saataisiin turvattua ja sen myötä myös hyvä pohja aikuisuudelle.

2 PESÄPUU RY

Pesäpuu ry on valtakunnallinen lastensuojelun kehittämissyhteisö, joka on perustettu vuonna 1998. Yhdistykseksi se on rekisteröity seuraavana vuonna 1999. Pesäpuun toimintaa tukee Sosiaali- ja terveysministeriö. Toiminta siellä on yleishyödyllistä toimintaa, joka sijoittuu koko Suomen alueelle. Pesäpuun perustoimintaa on lastensuojelun perhehoidon kehittäminen lapsen osallisuutta ja kuulluksi tuleamista tukien, sekä vahvistaen lapsen hyvinvointia, terveydentilaa ja kehittymistä. Pesäpuussa tuotetaan materiaalia ja työmenetelmiä lasten ja nuorten parissa työskentelyyn. Lisäksi siellä kehitetään ammattilaisten, sekä lapsen ja nuoren läheisen osaamista toimia lasten ja nuorten kanssa. Pesäpuu järjestää lapsille ja nuorille vertaistukea, esimerkiksi ylläpitäen valtakunnallista vertaistukiverkoston. Lisäksi Pesäpuu järjestää lapsille ja nuorille toimintaa, jonka tavoitteena on tukea lapsia ja nuoria kohti itsenäistä aikuisuutta. Pesäpuu on sitoutunut toiminnassaan Eurochildin lapsipolitiikan ohjelmaan. (Pesäpuu ry 2019e.) Eurochild on Euroopan alueella toimiva verkosto, joka toiminnallaan edistää lasten ja nuorten oikeuksia ja hyvinvointia (Eurochild 2020).

2.1 Pesäpuu ry:n toimintastrategia

Pesäpuun toimintastrategian tavoitteena on lisätä omaa roolia ja merkitystään lastensuojelutyössä. Tähän tavoitteeseen pääsemiseksi Pesäpuu auttaa entistä enemmän las-

tensuojelussa olevia lapsia ja nuoria, joko suoraan tai välillisesti esimerkiksi sijaisperheen, palveluntuottajan tai kunnan kautta. Intensiivinen kehittäminen ja yhteistyö kumppaneiden kanssa ovat myös osa Pesäpuun toimintastrategiaa. Lisäksi yhtenä osana työtä on myös kumppanuuksien lisääminen ja uusien sijaisperheiden koulutuskokonaisuuden (PRIDE) aluejakojen järjestäminen, moniammatillinen yhteistyö sekä markkinoinnin ja viestinnän kehittäminen tehokkaampaan suuntaan. Nämä lastensuojelutyön osat ovat myös osa Pesäpuun toimintastrategiaa. (Pesäpuu 2019e.)

2.2 MindMe – koulutus- ja kehittämisprosessi

Kuva 1: MindMe – koulutus- ja kehittämisprosessin vaiheet. Grafiikka: Pesäpuu ry (2019).

MindMe – koulutus ja kehittämisprosessi on Pesäpuu ry:n ja muiden toimijoiden yhteinen kehittämisprosessi, johon teen opinnäytetyöni. Pesäpuun lisäksi kumppaneina tässä koulutus- ja kehittämisprosessissa ovat Valteri, Opetushallitus, vaativan erityistuen palveluverkosto (VIP) ja viiden eri kunnan toimijoita. Kunnat, jotka ovat mukana tässä prosessissa, ovat Hankasalmi, Jyväskylä, Lempäälä, Ylöjärvi ja Hämeenlinna.

Prosessin tavoitteena on auttaa kuntia kehittämään hyviä toimintamalleja koulunkäyntiin liittyviin kysymyksiin koulua käymättömien ja sijaishuollossa asuvien lasten ja nuorten kohdalla. MindMe - koulutus- ja kehittämisprosessi koostuu neljästä ammattilaisille järjestettävästä lähipäivästä, jotka sisältävät työpajoja eri teemoilla, Jyväskylässä järjestettävästä valtakunnallisesta seminaarista, jossa on alaseminaarit, sekä sijoitetun nuoren koulunkäyntiin että nuorten koulukäymättömyyteen liittyen, ja kahdesta Nuorten foorumista, jotka on järjestetty syksyllä 2019. Toinen Nuorten foorumi oli Jyväskylässä ja toinen Tampereella. (Pesäpuu 2019c.) Vaativan erityisen tuen palveluverkostolla, josta puhun tässä työssä, tarkoitetaan verkostoa, joka toimii viidellä eri toimialueella kehittäen, yhdistäen ja syventäen erityisen tuen alueellisia voimavaroja varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa sekä erityisopetuksessa. Toimialueet ovat jakautuneet sote-uudistuksen mukaisiin alueisiin. Nämä alueet ovat OYS:in eli Oulun yliopistollisen sairaalan alue, KYS:in eli Kuopion yliopistollisen sairaalan alue, TAYS:in eli Tampereen yliopistollisen sairaalan alue, TYKS:in eli Turun yliopistollisen keskussairaalan alueeseen ja HYKS:in eli Helsingin seudun yliopistollisen keskussairaalan alue. Jokaisella alueella toimii vaativaan erityiseen tukeen liittyviä toimijoita. Näitä ovat esimerkiksi varhaiskasvatuksen, opetustoimen, sairaalaopetuksen, koulukotien, sosiaalitoimen ja erityisopetuksen henkilöstö. VIP-verkoston toiminta koostuu verkostotapaamisista, sekä täydennyskoulutuksista ja tutkimuksista. (Opetus- ja kulttuuriministeriö & Opetushallitus 2020.)

MindMe – koulutus- ja kehittämisprosessin taustalla on vaativan erityisen tuen palveluverkoston selvittämä tieto suurimmista erityiseen tukeen ja koulunkäyntiin liittyvistä haasteista. Eräs suurimmista haasteista, joka on noussut tässä selvityksessä, on kouluikäikäymättömien ja sijaishuollossa asuvien lasten ja nuorten tilanne. Haasteina näillä oppilasryhmillä ovat esimerkiksi oppimiseen liittyvät pulmat ja ongelmat koulunkäynnissä, kuten poissaolot. Tällä koulutus- ja kehittämisprosessilla on tarkoitus lisätä ammattilaisten tietoa ja osaamista, yhteistyötä lasten ja nuorten tukemiseksi sekä vahvistaa osallisuuden kokemusta lapsen ja hänen ympärillensä olevien aikuisten elämässä lasta koskevissa asioissa. Lisäksi prosessin tarkoituksena on mahdollistaa vertaistuen kokemus lapsille ja nuorille sekä hyödyntää kokemusasiantuntijuutta kehittämistyössä. (Pesäpuu 2019c.)

MindMe koulutus- ja kehittämisprosessiin kuuluvan opinnäytetyöni tutkimuskysymys, joka on ollut ohjaamassa tutkimusta, on: ”*Mitkä ovat sijaishuollossa asuvan nuoren haasteet ja mahdollisuudet koulussa?*” Kysymys pohjaa vaativan erityisen tuen palveluverkoston (VIP) tekemään selvitykseen siitä, että sijaishuollossa asuvien nuorten koulukäynnissä on paljon vaikeuksia (Pesäpuu 2019c). Tarvitaan siis lisää tietoa ja keinoja lasten ja nuorten koulunkäynnin tueksi, jotta heillä olisi hyvä olla koulussa. Tutkimuskysymys tuo nuorten näkökulman sekä kuulemisen ja osallisuuden mahdollisuudet tähän, koska tieto, jota tutkimus on tuottanut, on nuorilta lähtöisin haastattelujen ja havainnoinnin pohjalta. Sijaishuollossa asuvalla nuorella voi olla erityishaasteita koulunkäynnissä. Kuitenkin siellä myös sellaista, mikä toimii ja sekin on hyvä huomioida, jotta voidaan ylläpitää ja vahvistaa jo olemassa olevaa hyvää. Tämän vuoksi opinnäytetyö ottaa kummatkin näkökulmat huomioon ja tutkimuskysymyksessä huomioidaan sekä haasteet että mahdollisuudet.

2.3 Kokemusasiantuntijuus

” Muutos lähtee siitä, kun yksittäiset ihmiset pääsevät verkostoitumaan, saavat jakaa kokemuksiaan ja kehittämistä vaativien asioiden eteenpäin viemisestä huolehditaan. Pitkäjänteinen ja kentän tarpeista nouseva kehittämistyö sekä tiivis yhteistyö eri toimijoiden kanssa rakentuu eettisesti kestäväälle pohjalle.” (Pesäpuu 2019d.)

Yleisesti lastensuojelussa osaaminen on nähty ainoastaan alan ammattilaisten, tutkijoiden ja työntekijöiden tietoina ja taitoina. Asiakkaat ovat tällöin jääneet sivuun kehittämistyöstä. Vasta viime vuosina tähän tullut muutosta, kun asiakkaita on myös ryhdytty ottamaan mukaan lastensuojelun kehittämistyöhön. Luonnollisia tapoja tähän ovat olleet kehittämisryhmät ja nuorten kokemusasiantuntijuus. Puhuttaessa kokemusasiantuntijatoiminnasta ja osallisuudesta, arvopohja perustuu siihen, että nuoret ovat osaavia yksilöitä riippumatta siitä, millainen tausta heillä on. Nuoret antavat runsaasti tietoa itsestään monella eri tavalla. Tämä tieto tulisi ammattilaisten osata vastaanottaa. Kokemusasiantuntijuudesta puhuttaessa ovat luotettavat ja turvalliset

aikuiset ensisijaisen tärkeitä. Jokainen nuori voi halutessaan toimia kokemusasiantuntijana, koska hänellä on oman elämänsä asiantuntijuus. Lapsilla ja nuorilla on aina perusoikeus osallisuuteen heidän omiin asioihinsa liittyen. Tämä ei kuitenkaan vielä tee heistä kokemusasiantuntijoita. Nuoresta tulee kokemusasiantuntija, kun hänen elämäkokemustansa käytetään osana kehittämistyötä. Lastensuojelussa kokemusasiantuntija on henkilö, joka kehittää toimintaa omaa elämäkokemustaan hyödyntäen. (Barkman, Inkinen, Isoniemi & Vario 2017, 7-9, 17.) On myös toinen näkökulma nähdä kokemusasiantuntijuus, jolloin toimiakseen kokemusasiantuntijana tulee olla käynyt koulutuksen toimintaan. Tämän määritelmän mukaan toimivia kokemusasiantuntijoita käyttävät esimerkiksi sairaanhoitopiirit. Keski-Suomen sairaanhoitopiirin verkkosivuilla mainitaan heillä toimiviksi kokemusasiantuntijoiksi heidän oman tai jonkin muun toimijan koulutuksen käymiä kokemusasiantuntijoita (Keski-Suomen sairaanhoitopiiri 2019). Tässä opinnäytetyössä puhuttaessa kokemusasiantuntijuudesta ja kokemusasiantuntijasta, tarkoitan luvun ensimmäisen määritelmän mukaista henkilöä, eli tällöin toimijakseen kokemusasiantuntijana ei vaadita erillistä koulutusta.

3 KOULU OSANA SIJAISHUOLLOSSA ASUVAN NUOREN ELÄMÄÄ

Tämän luvun tietoperusta taustoittaa työtäni sekä sitä, mitä aiheesta ennestään tiedetään. Tietoa aiheesta olen hankkinut kirjallisuuden kautta, internet-lähteistä sekä opinnäytetöiden tietokantaa hyödyntäen. Lastensuojelu ja sijaishuolto ovat laajoja aiheita, joten tutkimuksia ja taustatietoa on paljon, sekä internetissä että kirjallisuudessa. Olen tarttunut tietoon, jonka olen kokenut työn kannalta oleelliseksi. Useat lähteet, joihin olen viitannut puhuvat myös lastensuojelun asiakkaana olevasta lapsesta tai nuoresta, joten opinnäytetyön teorian tiedossa on välillä lapsi ja nuori – termi, vaikka tutkimuksen kohteena ovat olleet sijaishuollossa asuvat nuoret.

3.1 Lastensuojelun sijaishuolto

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemä lastensuojelun käsikirja määrittelee lastensuojelun sijaishuollon tilanteeksi, jossa lapsi tai nuori asuu biologisten vanhempien kanssa eri paikassa, jossa lapsen tai nuoren hoito ja kasvatus tapahtuu. Näissä tilanteissa lapsi tai nuori on huostaanotettu, kiireellisesti sijoitettu tai lastensuojelulain 83§ mukaan sijoitettu (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019b). Lapsen tai nuoren sijaishuoltopaikan valitsee yleensä sosiaalitoimen työntekijä, joka hoitaa lapsen tai nuoren asioita, mutta päätöksen sijaishuoltoon sijoittamisesta tekee johtava työntekijä sosiaalitoimesta. Kiireellisissä sijoituksissa sen tekee tarvittaessa sosiaalityöntekijä. Vaihtoehdot sijaishuoltopaikaksi ovat perhehoito eli sijaisperhe tai perhekoti, ammatillinen perhekoti, lastensuojelulaitos tai muu lapselle tai nuorelle tarpeellinen ja sopiva paikka. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019c.) Päätöksen sijaishuollosta voi tehdä myös hallinto-oikeus lastensuojelulain 43§ mukaan, jos sijoitus sijaishuoltoon tehdään huostaanottona ja sitä vastustaa yli 12 vuotias lapsi tai hänen biologiset vanhempansa (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 43§). Sijaishuollossa asuvan lapsen tai nuoren arjesta, perushoidosta ja oikeuksista huolehditaan asuinpaikassa. Hänen tarpeensa tulee huomioida yksilöllisesti sijoituksen aikana. Sijaishuoltopaikan on huolehdittava, että lapsi tai nuori voi tavata itselleen läheisiä ihmisiä ja sosiaalityöntekijäänsä, että hän saa omat käyttövarat käyttöönsä, sekä että hän saa tietoa omasta elämäntilanteestaan. Työskentely sijaishuollon aikana on tapahduttava lapsen edun mukaisesti. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019a.)

Lastensuojelun ja sijaishuollon asiakkuuden syyt perheellä voivat olla hyvin moninaisia. Heinon (2007) tutkimuksen mukaan suurimmat syyt, jotka johtavat lastensuojeluasiakkuuteen ovat vanhempien vähäiset voimavarat, ristiriidat perhesuhteissa ja puutteet vanhemmuudessa, sekä vanhemman päihteiden käyttö, tai mielenterveysongelmat (Kiesiläinen 2016, 10). Heinon (2007) mukaan näiden lisäksi syitä lastensuojeluasiakkuuden taustalla voivat olla lapsen tai nuoren haasteet koulusuoriutumisessa, ristiriidat huoltajan kanssa, mielenterveyteen liittyvät syyt, fyysinen sairaus, tai vammaisuus (Mt., 10).

Lapselle tai nuorelle sijaishuollon asumispaikkaa valittaessa, on lastensuojelulain mukaan valinnan kriteerinä oltava lapsen tai nuoren edun toteutuminen. Tämän toteutumiseen on huomioitava lapsen tai nuoren mahdollisuus sijoituspaikassa tai sijoituspaikasta käydä koulua. Lastensuojelulain mukaan sijoituspaikkaa valittaessa on huomioitava lapsen tai nuoren erityiset tarpeet, ja että sijaishuollossa näihin tarpeisiin pystytään vastaamaan. (Heino & Oranen 2012, 240.)

3.2 Sijaishuollossa asuva nuori

Tässä opinnäytetyössä puhuttaessa sijaishuollossa asuvasta nuoresta, tarkoitan nuorta, joka on lastensuojelulain määritelmän mukaan sijoitettuna asumaan biologisen perheen sijaan muualle. Haastatteluissa ja Nuorten foorumeissa nuoret olivat myös sijaishuollossa asuneita nuoria, jotka olivat jo itsenäistyneet. Nuorisolain 3 § määrittelee nuoren alle 29-vuotiaaksi henkilöksi. (Nuorisolaki 21.12.2016/1285, 3 §.) Opinnäytetyössäni nuorella tarkoitan kuitenkin tästä poiketen alle 18-vuotiasta henkilöä, joka voidaan lastensuojelulain 49§ tai 83§ mukaan sijoittaa biologisen perheen sijaan muualle asumaan (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 49§; Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 83§). Käytän työssä termiä biologisen perheen sijaan muualle asumaan sijoitettu, kodin ulkopuolelle sijoitetun sijaan, vaikka laissa näin sanotaan. Nuorten foorumeissa, jossa olen ollut, nuoret ovat puhuneet, että he kokevat termin ”*kodin ulkopuolelle sijoitettu*” vaikeana, koska se antaa kuvan, ettei heillä olisi kotia, vaikka sijaishuoltoipaikka voi hyvinkin olla heidän kotinsa. Osa nuorista, jotka olivat mukana haastatteluissa, tai Nuorten foorumeissa, ovat yli 18-vuotiaita, mutta he puhuivat menneiden kokemusten pohjalta, joten tieto, jota tämä opinnäytetyö on tuottanut, on kohdennettu alle 18-vuotiaaseen nuoreen.

Lapsen ja nuoren asumisella sijaishuoltoipaikassa on tavoitteena turvata hänen kasvuympäristönsä, ja mahdollistaa hänelle turvallisia ihmissuhteita elämään, jotta kaltoin-kohtelua kokenut lapsi tai nuori saisi kokea olevansa riittävä ja hyvä omana itsenään sekä nähdä sen, kuinka voi myös tuoda muille iloa. Onnistunut kiinnittyminen sijais-

huollossa auttaa myös myöhemmin irtautumaan sieltä. (Känkänen 2013, 267.) Sijais-
huolto voi tarkoittaa eri perheille todella erilaisia asioita. Se voi olla lyhytaikainen rat-
kaisu, tai koko lapsen koko lapsuuden ja nuoruuden kestävä päätös. Sijoitus sijaishuol-
toon tarkoittaa aina myös isoja muutoksia lapsen tai nuoren elämässä. Lapselle tai
nuorelle, joka asuu sijaishuoltopaikassa, on voinut kertyä hyvin monenlaisia kokemuk-
sia kodista, sijaishuoltopaikan vaihdoista ja sijoitusprosesseista. (Mt., 265.)

Sijoitus on lapselle tai nuorelle aina elämää mullistava asia. Tällöin voi tulla kysymyk-
seen koulun vaihto tai koulu-uran katkos, ja nämä voivat toistua useasti. Lapselle ja
nuorelle koulu on tärkeä kehitysympäristö, ja sijaishuollossakin asuvalla lapsella tai
nuorella tulee olla mahdollisuus kiinnittyä tähän ympäristöön. Aikuisten tehtävänä on
auttaa lapsi tai nuori kiinnittymään tähän yhteisöön. Sijaishuollossa asuvan lapsen tai
nuoren elämässä koulun olisi tärkeää huolehtia, että arkirutiinit ja struktuurit pysyvät
elämässä, vaikka muussa elämässä tulee isojakin muutoksia, kuten sijaishuoltopaikan
vaihtuminen. Jatkuvuuden huomioimista on sekin, että lapsen tai nuoren elämässä
olevia ammattilaisia ei vaihdeta ilman vahvaa syytä tähän. (Heino ym. 2012, 240-241.)

Lapsen tai nuoren asuessa sijaishuollossa, hänen vanhemmillaan pysyvät huoltajuus
ja siihen kuuluvat oikeudet rajoitetusti. Sosiaalityöntekijän, joka vastaa lapsen tai nuo-
ren asioista, on yritettävä pysyä yhteistyössä hänen vanhempiansa kanssa. Aikuisten
välinen yhteistyö on yksi edellytys onnistuneen sijoituksen kannalta. (Terveiden ja hy-
vinvoinnin laitos 2019a.)

3.3 Koulunkäynnin haasteet sijaishuollossa asuvalla nuorella

”Lapsi tuleekin ennen kaikkea nähdä ainutkertaisena yksilönä, ei vain sijoit-
tettuna lapsena, jonka elämää riskitekijät varjostavat.” (Pesäpuu 2014b.)

Nuoren elämässä koulu voi olla se paikka, jossa ensimmäisenä tulee esille psyykkisen
voimien huononeminen, vaikka sen takana olisikin muut tekijät nuoren elämässä. Lap-
set ja nuoret viettävät paljon aikaa päivästäan koulussa, joten koululla on merkittävä

rooli psyykkisen oireilun huomaamisessa ja oireilevan lapsen tai nuoren tukemisessa. (Talala 2019, 33.) Heino & Hyry & Ikäheimo & Kuronen & Rajala (2016) ovat tutkimuksessaan huomanneet, että psyykkistä oireilua ja mielenterveyden ongelmia on yli 60% sijaishuollossa asuvista lapsista ja nuorista (Rautiainen & Simonen 2017, 12). On siis tärkeää huomioida tämä tieto, kun mietitään millaista tukea sijaishuollossa asuva, nuori tarvitsee koulupolun turvaamiseksi. Mielenterveyteen liittyvät haasteet nousivat myös esille vuoden 2017 kouluterveyskyselyssä sijaishuollossa asuvilla nuorilla. Kyselyssä tuli esille, että näillä nuorilla oli tuplaantunut riski koulu-uupumukseen sekä koulustressin kokemukseen. Joka kolmannella sijaishuollossa asuvalla nuorelle oli lisäksi keskivaikeaa, tai vaikeaa ahdistuneisuutta, joka vaikuttaa elämään. Myös heistä joka neljäs itse arvioi oman terveytensä kohtalaiseksi tai huonoksi. (Ikonen, Hieta-mäki, Laakso, Heino, Seppänen & Halme 2017, 3-4.) Aikuisten olisi tärkeä tiedostaa, kuinka varhaiset kokemukset voivat vaikuttaa lapsen tai nuoren kasvuun ja kehitykseen. Samaan aikaan on huomioitava, että sijaishuollossa asuva lapsi tai nuori liikkuu kahden kodin välillä. Tämä tilanne voi olla lapselle tai nuorelle psyykkisesti hyvinkin kuormittava, ja oireilu siitä voi näkyä myös koulussa. Lapsi tai nuori tarvitsee myös koulussa monenlaista tukea sijaishuollossa asuessaan. (Pesäpuu 2014b.)

Tutkimuksissa opettajat ovat tuoneet esille huolensa sijaishuollossa asuvan nuoren koulunkäyntiin liittyen. Zetlin ym. (2012) tutkimuksessa on noussut esille, että vain harvat opettajat tuovat esille sijaishuollossa asuvan nuoren pärjäämisen ja/tai motivaation koulunkäyntiin (Rautiainen ym. 2017, 19). Zetlin ym. (2012) ovat tutkimuksessaan huomanneet, että monesti opettajat tuovat opinnoissa pärjäämisen sijaan esille sen, että tunne-elämän vaikeudet ja haasteet oppimisessa erottavat nämä oppilaat muista (Mt., 19). Zetlin ym. (2012) ovat myös huomanneet tutkimuksessaan, että opettajilla on huoli näiden oppilaiden luokkaan sopeutumattomuudesta ja opiskelutaidoista (Mt., 19). Sinkkonen (2004) on myös tutkinut aihetta huomaten, että peruskouluissa opettajat eivät ole halukkaita ottamaan oppilaiskseen sijaishuollossa asuvia lapsia tai nuoria, joilla on haastavaa käytöstä (Kiesiläinen 2016, 18).

Sijaishuollossa asuvan lapsen tai nuoren pärjäämistä aikuisena voidaan arvioida koulumenestyksellä. Tutkimuksissa on tullut esille, että sijaishuollossa asuvalla lapsella tai

nuorella on muita isompi riski jäädä ilman jatkotutkintoa ja syrjäytyä elämässään, sekä alisuoriutua opinnoissaan. Lapsena mahdollisesti olleet haastavat kasvuolosuhteet voivat näkyä myös vuorovaikutussuhteiden ongelmina ja kehityksen hidastumisena. Sijaishuollossa asuvalla lapsella tai nuorella on riski tulla leimatuksi koulussa sijoituksen vuoksi. (Pesäpuu ry 2014a.) Kiesiläinen (2016) kirjoittaa pro gradu -tutkielmaansa, kuinka sijoitus näkyy nuoren elämän kaikilla osa-alueilla. Kiesiläinen viittaa tekstissään Sitran raporttiin 75, jonka mukaan voidaan nähdä, että koulukiusaaminen, äidin koulutustaso, yksin jääminen ja huonot arvosanat koulussa ennakoivat lapsen tai nuoren syrjäytymistä. Nämä tekijät ovat usein ongelmana erityisesti sijaishuollossa asuvien lasten ja nuorten koulunkäynnissä. (Kiesiläinen 2016, 3.)

Kiusaamisella tarkoitetaan hyvin moniulotteista ilmiötä, jossa kiusatun ja kiusaajan välinen valta- ja voimasuhde on epätasapainossa. Kiusaaja voi kiusata melkein mistä tahansa syystä, joka erottaa kiusatun muista, kuten eri kiinnostuksen kohteet. Taustalla voivat olla myös kiusaajan omat haasteet, kuten epävarmuus tai ymmärtämättömyys erilaisuutta kohtaan. Kiusaamiseksi voidaan laskea kaikki sellainen toiminta, jonka kiusattu kokee loukkaavana. (Lämsä 2009, 60-61.) Salmivalli kirjoittaa, että siihen, kuinka paljon kiusaamista esiintyy kouluissa, vaikuttaa se, millainen opettaja, luokka ja koulu on. Suuri vaikutus siihen, kuinka paljon kiusaamista esiintyy kouluissa, on myös sillä, kuinka paljon kiusaamisen vastaista työtä tehdään. (Salmivalli 2016, 80-82.) Kahden vuoden välein tehtävässä kouluterveyskyselyssä on tullut myös esille, että sijaishuollossa asuvat lapset ja nuoret kokevat koulukiusaamista, ja syrjintää huomattavasti useammin, kuin vanhempien luona asuvat lapset ja nuoret. Heille oli myös yleisempää olla mukana kiusaamisessa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaiseman raportin mukaan vuoden 2017 kouluterveyskyselyssä sijoitetuista nuorista joka neljäs oli joutunut kokemaan fyysistä uhkaa, tai seksuaalista väkivaltaa. Kyselyssä tuli myös esille, että joka neljäs sijaishuollossa asuva nuori koki itsensä yksinäiseksi. (Ikonen ym. 2017, 2, 4-5.)

”Leimat ovat pelkkiä ajatuksia” kirjoittaa Kallio (2016) kirjassaan *Lujasti lempeä* (Kallio 2016, 64). Nuorena ihmisellä on kuitenkin voimakkaimmillaan tarve kuulua ryhmään ja samaistua muihin. Samaan aikaan isoimpana huolena voi olla yksin jääminen,

joka on myös monen nuoren elämää. Ulkopuolelle jäävä nuori voi kokeilla muuttaa itseään ollakseen muiden silmissä hyväksyty. Mikäli nämä yritykset eivät auta, nuori kokee itsensä vielä syrjitymmäksi. Näihin nuoriin, jotka ovat kiusaamisen kohteena tai eivät ole päässeet ryhmiin, on laitettu erilaisia leimoja. Leimat sanelevat esimerkiksi, mitä nämä nuoret voivat tehdä, ja mikä heidän roolinsa on ryhmässä. Leimaantumissa, ja kiusatuksi tulemisessa ongelmana on myös se, että kun kiusaamisen kohteena oleva nuori riittävästi saa kuulla, että millaisena hänet nähdään, hän alkaa toimia sen mukaisesti, ja leimaa näin myös itse itsensä. Kiusattu etsii itsestään ongelmia, jotka lisäävät kiusaamista. Vähitellen kiusattu ja leimattu voi uskoa, että hän on ansainnut sen ja että hän on jotenkin viallinen. (Lämsä & Kiviniemi & Pönkkö 2009, 102-105.).

3.3.1 Kiintymyssuhteen vaikutus koulunkäyntiin sijaishuollossa asuvalla nuorella

Kiintymyssuhteesta puhuttaessa tarkoitetaan tunnesäätelysuhdetta lapsen ja hänen ensisijaisen huoltajansa välillä. Aikuinen säätelee suhteessa lapsen tunteita pitäen niitä siedettävällä alueella. Kun lapsi kokee, että hänen tarpeisiinsa vastataan tilanteessa, muodostuu turvallinen kiintymyssuhde. Kiintymyssuhteen ollessa turvallinen lapsi kykenee sietämään paremmin voimakkaita tunteita ja on joustavampi. (Pesäpuu ry 2014b.) Kallandin (2001) mukaan sijoitettu lapsi tai nuori on kokenut ainakin yhden katkoksen kiintymyssuhteissa (Kiiskinen & Tahkola 2016, 12). Kallandin (2001) mukaan sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla, joilla on ollut kiintymyssuhteessa useampi katkos varhaislapsuudessa, on useammin kuin muilla lapsilla ja nuorilla reaktiivisen kiintymyssuhdehäiriön piirteitä (Mt., 12). Kalland (2001) kirjoittaa, että tähän kiintymyssuhdehäiriöön viittaavia toimintatapoja voivat olla esimerkiksi, valikoimaton sosiaalisuus ja estyneisyys (Mt., 12).

Useasti sijoitetuilla lapsilla ei eri syiden takia ole muodostunut turvallinen kiintymyssuhde. Toistuvasti lapsen oman tunteiden säätelykyvyn ylittyessä ilman aikuiselta saamaa säätelytukea, lapsi traumatisoituu. Kun lapsi on kiintynyt turvattomasti, lapsen kehitys ei ole mahdollisesti ikätasoista. Useimmiten haasteet näkyvät vuorovaikutus-

suhteissa, ja tunne-elämän haasteina. (Pesäpuu 2014b.) Kiintymyssuhde ja siihen liittyvät traumat voivat olla myös vaikuttamassa nuoren koulunkäyntiin, ja siihen liittyviin haasteisiin. Pesäpuun verkkosivuilla on tuotu esille, että sillä millaiseksi kiintymyssuhde on muotoutunut lapsuudessa, on merkittävä vaikutus siihen, millaisena henkilö näkee itsensä, ympärillä olevat ihmiset ja miten hän pärjää vuorovaikutussuhteissa. (Pesäpuu 2014b.) Kiiskinen ym. (2016) myös kirjoittavat, että kiintymyssuhteella on vaikutusta siihen, miten lapsi pärjää myöhemmin elämässään vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Varhaislapsuuden kokemukset ovat pohja, jolle lapsi muodostaa käsitystä itsestä ja siitä kuinka ympärillä olevat ihmiset suhtautuvat lapseen. (Kiiskinen ym. 2016, 10.) Koulu on paikka, jossa ollaan runsaasti vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa, joten se, kuinka nuori kykenee olemaan vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa, voi vaikuttaa koulunkäyntiin paljonkin.

3.4 Kouluun kiinnittyminen sijaishuollossa asuvalla nuorella

Kouluun kiinnittyminen on tilannesidonnainen asia, johon vaikuttavat ympäristö, yksilö sekä sen hetkinen elämäntilanne (Nolvi 2011, 17). Woolleyn & Bowelin (2007) mukaan stressaavat tapahtumat elämässä ovat riskitekijä kouluun kiinnittymiselle (Mt., 19-20). Sijaishuollossa asuvalla nuorella on mahdollisesti taustalla vaikeita ja stressaavia tapahtumia elämässä. Sijaishuollossa asuvat lapset ja nuoret törmäävät usein myös yhteiskunnan rakenteista johtuviin haasteisiin koulunkäyntiinsä liittyen. (Rautiainen & Simonen 2017, 15.) Nämä rakenteelliset haasteet, kuten sijoituspaikkojen ja ammatilaisten vaihtuvuus ovat haaste myös kouluun kiinnittymiselle. Zetlin ym. (2006b) ovat kirjoittaneet, että sijoituspaikkojen vaihtuvuuden vuoksi myös lapsen ja nuoren ympärillä olevat ammatillaiset vaihtuvat toistuvasti (Mt., 15). Zetlin ym (2006b) tuovat esille, että nämä toistuvat vaihtuvuudet vaikeuttavat myös lapsen tai nuoren kouluun kiinnittymistä, sekä lisäävät lapsen tai nuoren turvattomuuden tunnetta ja vaikeuttavat koulunkäyntiä (Mt., 15).

Lapsen tai nuoren kodilla on myös vaikutusta nuoren kouluun kiinnittymiseen. Kiesiläinen (2016) tuo esille pro gradu – tutkielmassaan, että mikäli kotona ei ole annettu

positiivista suhtautumista kouluttautumiseen, niin suhtautuminen kouluttautumiseen on usein kielteistä (Kiesiläinen 2016, 14). Sijaishuollossa asuvien lasten ja nuorten koulunkäynnin kokemuksiin voi vaikuttaa se, kuinka häneen suhtaudutaan koulussa ja millainen sosiaalinen asema hänellä siellä on (Mt., 14). Kalalahti (2014) on väitöstudiumuksessaan huomannut, että myös perheen sosioekonomisella asemalla ja lapsen tai nuoren koulumenestyksellä on vahva yhteys. E erityisen vahva tämä yhteys oli äidin ja tyttären koulupärrjäämisen välillä. (Kalalahti 2014, 50.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa kerron, kuinka toteutin tämän tutkimuksen. Aloitin työn teon elokuussa 2019 suunnittelupalaverilla Pesäpuu ry:ssä, jonka jälkeen työni toteutus alkoi vaihe vaiheelta työn valmistuessa huhtikuussa 2020. Tutkimukseni idea tuli Pesäpuu ry:n työntekijältä, jonka jälkeen suunnittelin yhdessä heidän kanssaan toteutusta. Ensin ajatuksenani oli käyttää pelkästään havainnointia aineistona, mutta aika pian totesin sen olevan liian niukka tutkimuksen tekoon, joten aloin suunnittelemaan haastatteluja ja etsimään haastateltavia. Yhdessä Pesäpuun työntekijän kanssa löysimme haastateltavat nuoret pian ja pääsin sopimaan haastatteluista puhelimitse. Osa haastateltavista asui Tampereella, joten järjestin matkan sinne ja heidän lisäksi haastattelin yhtä nuorta Jyväskylässä. Haastattelujen toteutuksen jälkeen oli haastattelujen purkamisen ja aineiston analysoinnin aika. Tämän kaiken rinnalla luin ja kirjoitin teoriaa aiheesta, johon tutkimukseni pohjautui.

4.1 Laadullinen tutkimus

Laadullinen tutkimus on tutkimustapa, jolla on tarkoitus löytää vastaus kysymykseen: *”Mistä tässä ilmiössä on kysymys?”*. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on saada siis tietoa ja ymmärrystä aiheesta. Aihe josta laadullinen tutkimus tehdään, on yleensä tuntematon ennestään. (Kananen 2014, 16.) Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus,

jonka ilmiönä on sijaishuollossa asuvan nuoren koulunkäyntiä haastavat ja tukevat tekijät. Laadullisella tutkimuksella tavoitteena on tutkimuksen kohteena olevan ilmiön kuvaaminen, sen ymmärtäminen, ja ilmiöstä tulkinnan antaminen. Tutkimuksella on tarkoitus saada syvälinen ymmärrys asiaan. (Mt., 18.)

Laadullisen tutkimuksen kohteena on jokin yksittäinen tapaus. Tämä antaa uuden keinon ymmärtää ilmiötä. (Mt., 19.) Olen käyttänyt tutkimuksen teossa laadullista tutkimusta, koska sillä on tarkka kohde ja aihe, josta halutaan ja tarvitaan lisätietoa ja lisää ymmärrystä. Tutkimusongelmani oli sijaishuollossa asuvan nuoren koulunkäyntiä haastavat ja sitä tukevat tekijät. Laadullinen tutkimus sopi tähän tarkoitukseen hyvin. Tutkimuksen takana on aina jokin ongelma, joka on tarkoitus ratkaista erilaisia menetelmiä käyttäen. Se miksi jotain ilmiötä tutkitaan, johtuu siitä, että siihen halutaan ymmärrystä, sekä todennäköisesti halutaan saada tehtyä myös muutos parempaan päin. (Mt., 20.) Tutkimukseni pohjalta olisi myös tarkoitus saada muutosta jatkotoimenpidesuosituksen kautta. Laadullisessa tutkimuksessa ne tutkimusmenetelmät, joilla se on tehty eivät ole irrallaan tutkimuksesta, samoin kuin eivät tutkimuksen tekijästäkään. Lähtökohtana tutkimukselle toimii teorian laajuus. (Tuomi & Sarajarvi 2013, 20.)

Aineistonkeruumenetelmät, joita useimmiten käytetään laadullisessa tutkimuksessa ovat dokumentteihin pohjautuva tieto, haastattelut, kyselyt ja havainnointi. Näitä menetelmiä voi käyttää yksin tai eri tavoin yhdistettynä, riippuen tutkimusongelmasta ja resursseista, joita siihen on mahdollista käyttää. (Mt., 71.) Aineistonkeruumenetelmäni, joita käytin tutkimuksen teossa ovat havainnointi ja teemahaastattelut. Nämä sopivat hyvin tutkimukseeni, koska tieto jota halusin, on nuorten oma kokemus, jolloin järkevintä oli kysyä sitä heiltä.

4.2 Havainnointi Nuorten foorumissa

Nuorten foorumit ovat Selviytyjät -nimisen lastensuojelun kehittäjätiimin kehittämä vertaistuen ja vaikuttamisen työskentelymalli nuorilta nuorille. Foorumien tavoitteena

on tarjota nuorille mahdollisuus nähdä toisiaan, jakaa kokemuksia ja näkemyksiä lastensuojeluun liittyen sekä kehittää lastensuojelua niiden avulla. Nuorten foorumit ovat päivän kestäviä toiminnallisia työskentelypäiviä, joissa on yksin, pareittain ja pienryhmissä työskentelyä, sekä nuorille merkityksellisenä osana yhdessä ruokailu. Nuoret itse vastaavat foorumien käytännön toteutuksesta, foorumin juontamisesta ja päivän ohjaamisesta. Aikuisten tehtävänä on varmistaa jokaisen nuoren henkinen ja fyysinen turvallisuus, sekä tarjota nuorille resurssit. Foorumeihin osallistuvat nuoret ovat 12-30 vuotiaita. Tällä hetkellä foorumeita on järjestetty jo yli 30 ja niissä on ollut mukana satoja nuoria. Verkostoituminen on mahdollistanut foorumeiden järjestämisen valtakunnallisesti. Tällöin on löydetty uusia yhteistyökumppaneita eri alueilta, sekä uusia nuoria mukaan. Foorumeissa nuorten tuottamaa tietoa käytetään Pesäpuun kehittämistyössä, lisäksi sitä viedään systemaattisesti työntekijöiden ja päättäjien tietoon sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla. Nuorten foorumien sisältö dokumentoidaan ja niiden viestit kootaan raporteiksi ym. julkaisuiksi. (Barkman ym. 2017, 54.)

Yleensä Nuorten foorumeissa on vaihdellen 10-30 nuorta. Nuoret löytävät foorumeihin kokemusasiantuntijatoiminnan, sosiaalityöntekijän tai Pesäpuun kautta. Nuorten foorumit, jotka järjestettiin osana MindMe – koulutusprosessia käsittelivät erityisesti koulunkäyntiä sijaishuollosta käsin. Jyväskylässä järjestetyssä foorumissa työskentelimme nuorten kanssa muun muassa täydellinen koulupalaveri teeman äärellä, teimme janatyöskentelyä koulunkäynnin kokemuksista ja etsimme pienryhmissä vastauksia seuraaviin kysymyksiin; mikä on koulussa hyvää, millaisia jännitteitä ja pelkoja koulunkäyntiin voi liittyä, kuka tai mikä pelkoihin auttaa, rohkaisee ja lohduttaa niissä. Tampereella pidetyssä Nuorten foorumissa oli työskennelty *”tulevaisuuden täydellinen koulumaailma sijaishuollossa asuvalle nuorelle”* -teeman äärellä, siellä oli käyty yhteistä keskustelua esimerkiksi näiden kysymysten pohjalta; millainen on hyvä aikuinen koulussa, millainen on hyvä ilmapiiri koulussa ja millaisia jännitteitä koulunkäyntiin nuorella voi liittyä.

Havainnointi tieteellisen tutkimuksen välineenä vaatii sen, että havaintojen tekemisessä on käytetty suunnitelmallisuutta, ne ovat johdonmukaisia ja tietoisesti valikoiduista (Vilkka 2018, 156). Havainnointia käytin toisena tutkimusmenetelmänäni, koska

se oli luonnollinen valinta Nuorten foorumissa, jossa nuoret itse tuottavat tietoa. Polanyi (1983) on sanonut jonkin merkin olevan osa havaintoa (Mt., 157). Polanyi:n (1983) mukaan havainto voi olla esimerkiksi jokin teko, sana, lause, ajatus tai toiminta (Mt., 157). Nuorten foorumissa, jossa toteutin havainnointia, kohdensin havaintoni pääasiassa nuorten kertomaan ja koska foorumissa työskentely tapahtui osallistavin menetelmin, oli luonnollista havainnoida toimintaa. Alasuutari (1994) on kirjoittanut, että tieteellistä tutkimusta tehdessä on tärkeätä tiedostaa, että havainnot ja niiden merkitykset eivät kuitenkaan ole sellaisenaan tieteellisesti päteviä, eivätkä ne ole mitään tietoa (Mt., 157). Alasuutari (1994) toteaa niiden olevan johtolankoja, joiden kautta voidaan saada asiaan liittyvät merkitykset esille, joiden pohjalta uuden tiedon syntyminen on mahdollista (Mt., 157). Havainnointi ei välttämättä yksin riitä tiedonkeruuvälineeksi, koska siinä haasteeksi voi tulla tulkintojen virheellisyys, kun tutkija tekee havainnot oman maailmankatsomuksensa kautta (Kananen 2017, 84). Myös tämän vuoksi lähdin tutkimusta toteuttaessa tekemään haastatteluja aiheesta, jolloin väärinkäsitysten ja omien tulkintojeni mahdollisuus pienenisi.

Tein havainnointia osallistuvan havainnoinnin menetelmiä käyttäen, jolla tarkoitetaan sitä, että tutkija osallistuu toimintaan. Tarkoituksena on, että havainnoija olisi yksi jäsen osana yhteisöä. Minulle tämä onnistui hyvin, koska minulla itsellä on sijaishuollossa asumisesta kokemusta, joten foorumiin osallistuminen oli luonnollista. Kuitenkin on tärkeää, että tutkija ei vaikuta tutkimustuloksiin. Tähän pyrin vaikuttamaan foorumissa sillä, etten ollut aktiivinen keskusteluissa ja tiedon tuottamisessa. Näin oman roolini enemmän mukana olijana, jolloin havainnointi onnistui samalla. Tässä menetelmässä on tarkoituksena saada muutosta aikaan, tiedon ja oppimisen lisääntyessä. Pyrin havainnoimaan foorumissa tutkimukseni kannalta oleellista tietoa. (Mt., 84-85.)

4.2.1 Nuorten foorumi Jyväskylässä

MindMe – koulu kuuluu kaikille, nuorten foorumi järjestettiin Jyväskylässä 18.9.2019 klo 15-20 Pesäpuun toimistolla. Foorumiin osallistui yhteensä yhdeksän sijaishuollossa asuvaa tai asunutta nuorta, jotka olivat iältään 15-29 vuotiaita. Foorumissa koosteen työskentelystä ja esiin tulleista asioista teki Pesäpuu ry:n työntekijä. Hyödynnän myös tätä koostetta yhdessä omien havaintojeni kanssa tässä kappaleessa.

Nuorten foorumia veti Pesäpuulla asiantuntijana toimiva työntekijä, jolla on itsellä sijaishuollosta kokemusta. Foorumin teemat hän oli suunnitellut yhdessä Pesäpuun muiden työntekijöiden ja minun kanssani. Päivä koostui kolmesta eri toiminnallisesta työskentelystä. Ensimmäisenä oli janatyöskentelyä, jossa kouluun liittyvien väittämien pohjalta nuoret asettuivat janalle sen mukaan, mitä mieltä kukin oli asiasta. Työskentelyssä havaintoni kiinnittyivät siihen, kuinka yksimielisiä nuoret olivat väittämistä. Esimerkiksi, kun oli väittämä, että koulun aikuiset tarvitsisivat lisää tietoa lastensuojelusta, yhtä lukuun ottamatta kaikki olivat ”*kyllä*” päädyssä. Isoimpana havaintonani minulle tuli foorumissa nuorten henkisen turvattomuuden tunne koulussa. Tämä nousi esille jo janatyöskentelyssä, kun oli väittämänä, että koulussa on henkisesti turvallista, niin suurin osa nuorista asettui janan ”*ei*” päätyyn. Tämä henkinen turvattomuus tuli myös esille Tampereella järjestetyn foorumin materiaaleista, sekä osittain pitämässäni haastatteluissa.

Ryhmätyöskentelyssä nuoret jakoutuivat kolmeen ryhmään, jossa jokaisessa ryhmässä olivat ennalta määritellyt keskusteluaiheet. Tässä työskentelyssä myös huomioni kiinnittyi nuorten kokemukseen, ettei koulussa ole nuorten kokemana turvallista. Nuoret toivat esimerkiksi esille, että kouluhenkilökunnan asenteet heitä kohtaan ja kohtaaminen heidän kanssansa voivat luoda nuorille turvattomuutta. Nuoret nostivat myös esille ennakkoluulot ja kiusaamisen koulunkäyntiä haastaviksi tekijöiksi omien kokemuksiansa pohjalta. Näitä samoja asioita nuoret toivat esille tekemissäni haastatteluissa koulunkäynnin haastavina tekijöinä. Koulunkäyntiä tukevinä asioina nuoret toivat esille kaverit ja kannustavan ja kuuntelevan opettajan merkityksen. Tästä viestistä

myös nousee esille se kuinka ihmissuhteet koulussa ovat se tärkein ja merkittävin asia, joka on vaikuttamassa kouluarkeen.

Koulupalaverit ja niiden järjestäminen nuoren asioissa herätti paljon keskustelua foorumissa, kun nuoret työskentelivät aiheen äärellä yhteisesti koko porukalla. Isoimpana muutosta kaipaavana viestinä keskustelusta nousi se, ettei nuori ollut välttämättä itsetiennyt, miksi palaveri järjestetään tai miksi siihen osallistuvat aikuiset ovat paikalla. Lisäksi nuoret puhuivat siitä, että he toivoisivat, että ennen palaveria ja sen jälkeen siitä olisi mahdollista keskustella turvallisen aikuisen kanssa. Nuoret rakensivat foorumissa hyvän palaveritilanteen Tejping-nukeilla ja Tejping-metodin avulla. Tässä työskentelyssä omat havaintoni kiinnittyivät nuorten keskusteluun turvallisen aikuisen merkityksestä nuoren rinnalla palaverissa, syötävän tarjolla olemisen tärkeyteen ja nuoren tahtiin etenemiseen, jolloin on mahdollisuus myös sopia, mitä asioita palaverissa ei käsitellä. Tejping-metodi on perheterapiasta ja psykodraamasta kehitetty työskentelymalli, jonka tavoitteena on yhteinen keskustelu leikin avulla. Lapsi tai nuori voi tehdä näyttämön, jolle hän valitsee nukkeja kuvaamaan läheisiään sekä pikku esineitä kuvaamaan paikkoja. Tejping-menetelmä soveltuu käytettäväksi lasten ja nuorten kanssa työskentelyyn, kun halutaan vahvistaa osallisuutta sekä auttaa tunteiden ja ajatusten ilmaisemisessa ja käsittelyssä. (Välivaara 2020, 7.)

Nuorten foorumista tehdystä koosteesta nousee esille myös nuorten toive palaverityöskentelyn pohjalta siitä, että he voisivat vaikuttaa siihen, missä palaveri järjestetään, sekä toive positiivisesta ja rennosta ilmapiiristä koulupalaverissa. Lisäksi palavereilla tulisi olla selkeä tavoite. Kaikilla osallistujilla tulisi olla tieto ja ymmärrys siitä, miksi palaveri järjestetään ja mikä tehtävä kenelläkin palaverissa paikalla olijalla on. (Pesäpuu 2019a.) Puhutaan paljon resurssien ja ajan niukkuudesta. Miksi siis järjestetään palavereita, joilla ei ole mitään merkitystä eikä lopputulosta? Eikö se ole resurssien hukkaamista sekä lapsen tai nuoren voimavarojen hukkaamista?

4.2.2 Nuorten foorumi Tampereella

Nuorten foorumi järjestettiin Tampereella 12.10.2019 klo 10-15 osana MindMe – koulutus- ja kehittämisprosessia. Nuorten foorumiin osallistui kymmenen 15-29 vuotiasta sijaishuollossa asuvaa tai asunutta nuorta. Foorumin veti kaksi kokemusasiantuntijana toimivaa nuorta Tampereelta. Päivään sisältyi janatyöskentelyä ja työskentelyä pienryhmissä ennalta määriteltyjen teemojen pohjalta, sekä aamupala, lounas ja kahvit. Lopuksi osallistuneet nuoret saivat kiitoksena osallistumisesta lahjakortit. Minä sairastuin edellisenä päivänä, joten en päässyt osallistumaan foorumiin ja havaintojen tekeminen tämän foorumin osalta, osana opinnäytetyötäni jäi uupumaan. Kuitenkin sain jälkikäteen Pesäpuu ry:n työntekijöiltä koosteen Nuorten foorumissa nuorten tuottamasta tiedosta, jonka Pesäpuun työntekijä oli tehnyt siinä tilanteessa. Tämän koosteen pohjalta olen avannut asioita, joita nuorilla nousi foorumissa. Olen nostanut tutkimukseni kannalta oleellisempia tietoja tässä, joita analysoin vielä tarkemmin luvussa viisi. Nuorten foorumin teemat ja aiheet olivat osittain samoja, kuin minun tekemien haastattelujen, joten nämäkin tiedot tukevat toisiaan koulunkäynnin haasteista.

Nuorten foorumissa 12.10.2019 nuoret ovat tuoneet esille, ettei koulussa ole puututtu kiusaamiseen ja se on vähentänyt turvallisuuden tunnetta koulussa olemiseen ja samalla toiveen siitä, että aikuiset puuttuisivat ajoissa kiusaamiseen. Kiusaamisen, joka on nuorten kokemuksen mukaan todellisuudessa henkistä ja/tai fyysistä väkivaltaa, kohteeksi voi joutua esimerkiksi sijaishuollossa asumisen tai vaatetyylin vuoksi. Nuoret olivat kertoneet kiusaamisen tapahtuneen sekä koulussa, että sosiaalisessa mediassa. Nuoret toivovat myös avointa keskustelua lastensuojelun liittyvistä asioista, jolloin ennakkoluulotkin voisivat vähentyä. Tämä sama toive ennakkoluulojen vähentämisestä nousi myös tekemissäni haastatteluissa, kun nuoret puhuivat leimasta ja leimaantumisen sijaishuollossa asumisen vuoksi. (Pesäpuu ry 2019b.)

Oppilashuollolle nuorten toive olisi, että nuoret saisivat riittävästi tukea koulunkäyntiinsä, kannustusta siihen, sekä myös hänen onnistumisiensa ja vahvuksiensa huomaamista. Nuoret olivat tuoneet esille, että hyvä aikuinen on sellainen henkilö, joka uskoo häntä, auttaa ja tarttuu asioihin, silloin kun jokin on huonosti. Nuoret olivat

tuoneet esille myös, että heille olisi tärkeää, että elämässä olevat aikuiset, kuten opettajat eivät vaihtuisi. (Pesäpuu ry 2019b.)

4.2.3 MindMe – koulu kuuluu kaikille seminaari

MindMe koulutus ja kehittämisprosessiin sisältyi myös 26.11.2019 järjestetty seminaari Jyväskylän yliopistolla. Seminaari koostui aamupäivän yhteisestä ohjelmasta, jossa pidettiin kaksi luentoa aiheeseen liittyen, sekä iltapäivän ohjelmasta, jossa oli alaseminaarit, joista toinen oli nuorten koulukäymättömyyteen ja toinen sijaishuollossa asuvan nuoren koulunkäyntiin liittyen. Osallistuin iltapäivällä sijaishuollossa asuvan nuoren koulunkäyntiin liittyvään alaseminaariin. Tässä alaseminaarissa tuotiin myös syksyllä 2019 järjestetyistä Nuorten foorumeista, (joita käsitellään työn luvuissa 4.2.2 ja 4.2.3) nuorten viestit koottuna ammattilaisille. Viestit, jotka Pesäpuu ry:n työntekijä yhteisesti toi, tukivat tutkimustietoa, jota päivän seminaarissa oli tuotu esille, esimerkiksi Puustjärven luennossa. Lisäksi puheenvuoroissa ja niiden takana olevassa tutkimustiedossa nousi samoja asioita, joita tämän tutkimuksen haastatteluissa nuoret toivat esille kokemuksen pohjalta. Nämä kaikki jälleen vahvistivat sitä, että tutkimustieto ja kokemusasiantuntijatieto eivät ole koskaan toisiaan poissulkevia, vaan toisiaan täydentäviä, joita kumpaakin tarvitaan, jotta kehittämistyö olisi mahdollisimman monipuolista.

Seminaarissa KYS:in Lastenpsykiatrian osaston ylilääkäri Puustjärvi puhui aamupäivässä otsikolla ”*Onko se edes koulunkäyntikykyinen?*” Puheenvuoron alussa hän puhui siitä, kuinka koulunkäynnin sujumisella on vaikutus lapsen tai nuoren kehitykselle ja tulevaisuudelle. Sillä, mitkä eväät lapsella tai nuorella on koulunkäyntiin vaikuttaa sen sujumiseen. ”*Vain turvallinen mieli voi oppia*” oli lause, jonka Puustjärvi toi esille ja esitti kysymyksen, kuinka oppilaan psyykkisistä perustarpeista on huolehdittu koulussa? Puustjärvi toi luennossaan esille, että sijaishuollossa asuvalla lapsella tai nuorella erityishaasteena koulunkäynnissä voivat olla kiintymyssuhdevaurio ja siihen liittyvät vaikeudet aikuisiin luottamisessa, mahdolliset huonot kokemukset yhteistyöstä aikuisten kanssa, mahdolliset psyykkiset häiriöt, repaleinen koulupolku, negatiivinen

käsitys itsestä oppijana ja itsetunto-ongelmat, epävarmuus tulevasta ja tulevaisuuden toivon puuttuminen. (Puustjärvi 2019.)

Samoja haasteista sijaishuollossa asuvan nuoren koulunkäyntiin liittyen tuovat muutkin esille. Heino & Oranen (2012) ovat kirjoittaneet, että nämä lapset ja nuoret tarvitsevat tavallista enemmän huomiointia, kannustusta ja tukea, jotta heille rakentuisi terve itsetunto. Sijaishuollossa asuvien lasten ja nuorten koulunkäyntiä voi häiritä oppimisen pulmien ohella myös kielteiset ennakoasenteet pärjäämisessä, jotka ovat myös voineet muotoutua lapsen tai nuoren käsitykseksi heistä itsestään. (Heino ym. 2012, 242-243.) Myös kouluterveyskyselyssä (2017) on tullut esille, että psyykkisiä häiriöitä esiintyy useammin sijaishuollossa asuvilla nuorilla, kuin muilla nuorilla (Ikonen ym. 2017, 3-4). Lisäksi myös Kalland (2001) on kirjoittanut, että sijaishuollossa asuvalla nuorella on vähintäänkin yksi katkos kiintymyssuhteissa, jos näitä katkoksia on ollut useampi varhaislapsuudessa, voi lapsi kärsiä reaktiivisesta kiintymyssuhdehäiriöstä (Kiiskinen & Tahkola 2016, 12).

4.3 Teemahaastattelut

Valitsin tutkimuksen aineistonkeruumenetelmäksi teemahaastattelut, jotka toteutin yksilöhaastatteluina. Teemahaastattelu sopi hyvin tutkimukseen, koska halusin tietää sijaishuollossa asuvilta ja asuneilta nuorilta koulukokemuksia. Tällöin tehokkain keino on kysyä heiltä itseltään aiheesta. Teemahaastattelulla tarkoitetaan keskustelua, jossa haastattelija kysyy haastateltavalta aiheista, joista hän haluaa tietää. Minulla oli haastatteluihin neljä teemaa ja kysymyksiä, joiden pohjalta rakensin haastattelut. Haastattelutilanne eroaa muusta keskustelusta niin, että se lähtee tutkijan aloitteesta, ja sen tavoitteena on saada lisää tietoa tutkittavasta aiheesta. Haastattelut yleensä myös nauhoitetaan. Tutkija voi olla tilanteessa vuorovaikutteinen, esimerkiksi osoittaen kuuntelevansa. Kuitenkaan se ei ole tasavertainen ja spontaani keskustelu. (Eskola, Lätti & Vastamäki 2018, 27-28.) Teemahaastattelussa tutkijalla tulee olla ennalta suunnitellut teemat, joiden pohjalta keskustelu etenee. Teemat ovat syntyneet tutkittavan ilmiön

ennakkokäsityksistä ja niillä tarkoitetaan keskustelun aiheita. Haastattelu aineistonkeruu menetelmänä suuntautuu yleensä menneeseen aikaan. Haastattelussa haastateltava voi tuottaa tietoa, joka ei vastaa todellisuutta. Riskinä on, että annettuja tietoa vääristetään, niin että itse tai joku muu hyötyisi niistä. (Kananen 2017, 89.)

Haastattelutilanteessa on aina läsnä haastateltavan puheen lisäksi elekieli, joten tilanteet voivat olla hyvinkin monitulkintaisia. Haastattelu toteutuu yleensä puhekielellä, jolloin sanallinen ilmaisu voi olla varsin vapaata ja käsitteiden määrittely voi jäädä uupumaan. Aina ei välttämättä haluta myöskään puhua suoraan, jolloin voidaan sanoa muuta kuin mitä tarkoitetaan. Tällöin tutkijalle jää haastattelujen analysointivaiheessa tulkittavaksi se mitä sanattoman viestinnän ja puheen taakse jää. Kysymykseksi tulee, mitä haastateltava haluaa viestiä kertomallaan? (Mt., 89-90.) Pidin haastattelut myös itse puhekielellä vapaata sanallista ilmaisua käyttäen, kuitenkin nuoret puhuivat haastatteluissa suoraan, joten minulle ei jäänyt epäselväksi puheen viesti.

Teemahaastatteluiden avulla tutkijan on tarkoitus saada ymmärrys ilmiöstä, jota hän tutkii. Teemojen avulla on tarkoituksena avata tätä ilmiötä, jossa on aina läsnä jokin henkilö ja hänen toimintansa. Teemat sekä tarkentavat kysymykset ovat keinoja, joilla haastattelijaa saa lisää tietoa aiheesta. Kysymykset antavat lisää tietoa, jolloin uuden tiedon pohjalta voi nousta uusia kysymyksiä. Vastausten kautta on tarkoitus luoda yksityiskohdista kokonaisuus. (Mt., 90.)

4.3.1 Haastattelujen toteutus

Teemahaastattelut tutkimukseen tein 21.11.2019, 2.12.2019 ja 3.12.2019. 21.11.2019 tekemäni haastattelun pidin Pesäpuu ry:n toimistolla Jyväskylässä ja 2-3.12.2019 olleet haastattelut pidin Pesäpuu ry:n toimistolla Tampereella. Haastatteluihin osallistuneet nuoret olivat 18-28 vuotiaita, joten jokainen heistä oli jo itsenäistynyt sijaishuollosta. Yksi heistä oli vielä lastensuojelun jälkihuollossa. Haastattelin yhteensä neljää nuorta, joista kolme oli naisia ja yksi mies. Haastattelujen kesto vaihteli noin 20 minuutista 40 minuuttiin, riippuen kuinka puhelias haastateltava oli. Yllätyin haastatteluiden keston

lyhydestä, mutta koin, että sain siinä ajassa kuitenkin tutkimuksen kannalta oleellisia asioita keskusteltua. Jos olisin ensin tehnyt testihaastatteluja, olisin voinut saada haastatteluista vielä monipuolisemmat ja pidemmät. Minulla ei ollut aiempaa kokemusta teemahaastatteluista haastattelijana, joten se vaikutti myös haastattelujen tekoon. Kahden ensimmäisen haastattelun jälkeen lähdin monipuolisemmin esittämään myös jatkokysymyksiä haastatteluissa, kun olin saanut kokemusta haastattelutilanteesta. Etuna haastatteluissa oli häiriötön tila, kun kummaltakin Pesäpuun toimistolta mahdollistui vapaana oleva toimistohuone. Yksi sovittu haastattelu peruuntui edellisenä päivänä haastateltavan päällekkäisen menon vuoksi, mutta sain tilalle toisen haastateltavan, joten haastateltavien määrä pysyi ennallaan. Jokainen haastateltava sai minulta kiitoksena osallistumisesta S-ryhmän lahjakortin.

4.3.2 Litterointi

Litteroinnilla tarkoitetaan haastatteluaineistojen puhtaaksi kirjoittamista. Tämä on mahdollista tehdä kaikesta materiaalista tai valikoivasti esimerkiksi teemoittain. Sille, kuinka tarkasti litterointi pitäisi tehdä, ei ole yhdenmukaista ohjetta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 222.) Haastatteluiden litteroinnin toteutin joko samaa päivänä, kun haastattelu oli tehty tai viimeistään seuraavana päivänä, jotta haastattelu oli minulla vielä mahdollisimman tuoreessa muistissa. Toteutin litteroinnin asiatarkasti, koska haastatteluissa itsekin saatoin toistaa samaa sanaa useamman kerran peräkkäin, jolloin en nähnyt sen kirjoittamista tarpeelliseksi. Haastattelujen purkamisessa pyrin kuitenkin siihen, että kaikki asiat tulivat mahdollisimman tarkasti kirjattua, joten se mitä jätin litteroinnissa pois oli toistetut ja ylimääräiset sanat, kuten esimerkiksi että, niin, tuota jne. Olin tallentanut haastattelut puhelimeeni, joten niiden purkaminen tietokoneelle onnistui sieltä helposti. Yhden haastattelun purkamisessa en kuullut haastateltavan vastausta yhteen esittämäni kysymykseen puheäänän hiljaisuuden vuoksi, joten se jäi materiaaliini ja tutkimukseni ulkopuolelle.

4.3.3 Haastattelujen analysointi

Taulukko pohjautuu Kanasen (2017) malliin toimia aineiston litteroinnin jälkeen eli koodata aineisto. Koodaus on tutkimuksen vaihe, joka antaa mahdollisuuden aineiston analysointiin. Tarkoituksena on yksinkertaistaa ja selkeyttää teksti, jolloin se rakentuu ymmärrettävään muotoon. Kuitenkaan sen sisältö ei saa vähentyä. (Kananen 2017, 136-137.) Olin aiemmin tehnyt tämän luokittelun A4 kokoisille papereille, mutta tekstin muokausvaiheessa katsoin, että työn avoimuuden ja eettisyyden vuoksi on tarpeellista tehdä tekstinkäsittelyohjelmalla samanlaiseen jakoon perustuva taulukko, joka tulee osaksi työtä ja jossa näkyy tekemäni jaottelu.

<u>Raakateksti</u>	<u>Koodaus</u>	<u>Luokittelu</u>
"Jos miettii aikaisempaa koulupolkua, niin se että mulla oli hyviä ystäviä. Mulla on sellaisia ystäviä jotka on ollut mulla 1 lk asti ja on edelleen mun ystäviä. Mä en ikinä oikein tykännyt muuten"	Koulunkäynnissä paras juttu oli ystävät	Kaverit
"mä ehkä halusin tehdä itseni näkymättömäksi. Niinku se on aika kova <i>leima</i> . Niin olis ollut kiva, et olis ollut sellainen aikuinen, jota olis voinut lähestyä silleen, et siitä ei tarvi tehdä numeroa. Kukaan ei sais välttisi tietää siitä mitään."	Sijaishuollossa asumisen vuoksi pelko leimautumisesta ja häpeä.	Mielenterveyteen ja turvallisuuteen liittyvät tekijät
" kyllä mä muistan et jos joku tiesi tai kuuli, et mä oon perhekodissa niin kyllä siitä sai sellaisen laitosnuoren leiman ja että mä oon ihan rappiolla ja hulttio. Kyllä mulla oli silleen, et mun koulukavereiden lasten vanhemmat ei halunnut, että niiden lapset leikkivät mun kanssa."	Sijaishuollossa asumisen vuoksi syrjintä, leimautuminen ja ulkopuolelle jääminen.	Kiusaaminen
" Leima. Se on ihan älytön mikä siitä tulee. Ihan vaan, että sen sijoitetun lapsen tai nuoren ei tarvitsisi kokea aina kauheaa häpeää kun se menee kouluun, et joutuu kantamaan sellaista taakkaa, josta ei voi puhua eikä kertoa. Se helpottaisi aika paljon sitä elämää siellä, et sun ei tarvitsisi aina salata."	Leimaantuminen ja leimautumisen pelko sijaishuollossa asumisen vuoksi.	Kiusaaminen

Analysoin haastattelut teoriasidonnaista sisällönanalyysiä käyttäen. Tällöin analyysissä on yhteyksiä teoriaan, mutta analyysi ei pohjautu teoriaan. Teoriasidonnaisessa analyysissä teoria kootaan aiheeseen liittyvistä teorioista. (Eskola 2018, 212-213.) Ensimmäisessä vaiheessa analysoitaessa teemahaastatteluja aineisto jaetaan teemoittain. Seuraavaksi tutkijan on luettava aineistoa riittävästi läpi ja nostettava sieltä esille omat tulkintansa sekä tehtävä niistä muistiinpanot. Tällöin aineistoon kannattaisi tuoda jo teoriaa mukaan. (Mt., 219-220.) Seuraavassa vaiheessa aineistosta kirjoitetaan raakateksti sen analysoinnin pohjalta, mitä edellisessä vaiheessa on koonnut. Tämän jälkeen tuodaan yhteydet teoriaan ja luodaan hiomaton versio työstä, minkä jälkeen on työn viimeistelyn ja hiomisen vaihe. (Mt., 223, 226-227.) Eskola & Suoranta (1998) ovat kirjoittaneet, että analyysin tavoitteena on aineiston informaatioarvon lisääntyminen (Mt., 221).

Lähdin analysoimaan haastatteluissa saamaani haastatteluaineistoa jakaen sen ensiksi haastattelupohjassa olleisiin teemoihin ja lukien sitä läpi useamman kerran, sekä tehden samalla muistiinpanoja paperille. Tämän jälkeen nostin aineistosta tutkimusongelman kannalta oleellisia lainauksia, jotka haluan ottaa mukaan työhöni. Tässä koodausvaiheessa myös huomasin, että nuorten vastaukset haastatteluissa (kts. liite 1) jakautuivat kolmen laajemman teeman ympärille. Nämä kolme teemaa olivat kaverit, mielenterveyteen ja turvallisuuteen liittyvät tekijät ja kiusaaminen. Aiemmasta haastattelupohjaan tekemästani teemoittelusta huolimatta jaoin tässä vaiheessa nuorten koulukokemukset näihin teemoihin. Tein näiden teemojen mukaan A4 kokoiset paperit, joihin kokosin tärkeimmäksi tekemiä havaintoja, eroja ja yhtäläisyyksiä nuorten koulukokemuksissa. Tämän jälkeen lähdin rakentamaan raakatekstiä teemoittain nuorten koulukokemuksista, johon en vielä liittänyt teoriaa. Raakatekstin ollessa valmis lähdin työstämään tekstiä yhdistäen siihen teorian ja pohdinnan.

5 SIJAISHUOLLOSSA ASUNEIDEN NUORTEN KOULUKOKEMUKSET

Tässä luvussa avaan haastattelujen pohjalta nousseita nuorten koulukokemuksia kolmen teeman pohjalta. Haastattelut ovat olleet luottamuksellisia ja anonyymejä, jonka

vuoksi käytän vain sanaa nuori tekstissäni. Koodasin suorat lainaukset haastatteluista yksilöllistämällä nuoret nuori 1, nuori 2, nuori 3 ja nuori 4 termeillä. Muuten avaan vain yleisemmin haastatteluaineistoa ja analyysia siitä nuorten anonymiteetin säilymiseksi. Haastattelemiani nuoret olivat 18-28 vuotiaita, joten jokainen heistä oli jo muuttanut sijaishuollosta pois, sekä suorittanut peruskoulun. Haastattelemillani nuorilla olivat työelämä ja/tai jatko-opinnot meneillään tällä hetkellä. Nuorten kertomat kokemukset ovat sijaishuollossa asumisen ja peruskoulun ajoilta.

5.1 Kiusaaminen sijaishuollossa asuvan nuoren koulunkäynnin haasteena

Haastatteluissa kiusaaminen nousi keskeisesti esille. Jokainen nuori oli kokenut kiusaamista tai syrjintää/yksin jäämistä. Osalla nuorista oli myös kokemusta, että he joutuvat salaamaan sijaishuollossa asumisen koulussa, koska pelkäsivät että kiusaaminen lisääntyisi, jos muut koulussa olisivat saaneet tietää siitä. Osaa haastattelemistani nuorista oli myös kiusattu muista syistä, kuin sijaishuollossa asumisen vuoksi kuten koulussa pärjäämisen vuoksi.

”Mua kiusattiin siitä, että mä olin hyvä koulussa, niin en halunnut enää sitä leimaa, että mä oon sijoitettu. Kyllä sille asialle pitäis tehdä jotain, kun meidän pitäis tällä taustalla muuttua erilaisiksi ja kun mulla tuli sellainen olo et oon huonompi kuin ne, et mussa on jotain vikaa. Opin vaan välttelemään ja peittelemään, et missä mä asun.”

Nuori 1 kertoma omasta kokemuksestaan sijaishuollossa asumisen salaamisesta. Lämsä (2009) onkin todennut, että kiusaamisen syy voi olla melkein mikä vaan, jolla kiusattu poikkeaa muista (Lämsä 2009, 60). Nuoren kokemuksessa syy oli koulunestys, mutta myös sijaishuollossa asuminen oli ollut nuorten kokemuksissa muista erottava tekijä. Nuori 2 kuvasi kokemustaan näin: ”*Mun on ollu tosi vaikea selittää sitä taustaa, että mulla on kaksi isää ja kaksi äitiä. Kaikki on eri lailla kuin muilla, niin on ollu tosi vaikea löytää omaa paikkaa.*”

Kouluterveyskysely (2007) puhuu myös sen puolesta, että sijaishuollossa asuvia lapsia ja nuoria kiusataan useammin kuin muita lapsia ja nuoria (Ikonen ym. 2017, 4). Kuitenkin nuorten kokemuksissa oli keskenään eroja, osa nuorista oli kokenut enemmän

fyysistä väkivaltaa ja osa nuorista esimerkiksi yksin jäämistä. Kouluterveyskysely (2007) vahvistaa myös sitä, että sijaishuollossa asuvilla nuorilla on kolme kertaa suurempi riski verrattuna muihin kokea itsensä yksinäiseksi (Ikonen ym. 2017, 2). Lämsä (2009) on kirjoittanut, että yksin jättäminen kuuluu yleensä kiusaamiseen. Samalla tämä kuitenkin vahvistaa vaan kiusatun joutumista kiusaamisen uhriksi entisestään, koska tällöin hänellä ei ole ystäviä, jotka pitäisivät hänen puoliaan. (Lämsä 2009, 61.) Kiusaamista on olemassa kahdenlaista, sekä suoraa että epäsuoraa. Suora kiusaaminen voi näkyä esimerkiksi toisen tavaroiden rikkomisena, haukkumisena tai väkivaltaana kiusattua kohtaan. Se voi tapahtua nykyään joko kasvokkain tai internetin/puhelimen välityksellä. Epäsuoraa kiusaamista on esimerkiksi juoruilu ja selän takana loukkaava puhe tai syrjintä. Kiusaaminen voi vaikuttaa pitkäkestoisesti kiusatun hyvinvointiin. (Väestöliitto 2020.) Kaltiala-Heino ym. (1998), Salmivalli (2002), Ladd & Troop-Gordon (2003), Salmivalli & Isaacs (2005) ja Kiviniemi (2008) ovat tuoneet esille, että kiusaamisella on monenlaisia vaikutuksia ihmiseen (Lämsä, Kiviniemi & Pönnkö 2009, 99). Kaltiala-Heino ym. (1998), Salmivalli (2002), Ladd & Troop-Gordon (2003), Salmivalli & Isaacs (2005) ja Kiviniemi (2008) kirjoittavat, että kiusaamisesta seuraa aina henkistä pahoinvointia, joten kiusatuksi joutumisen seurauksena lapsi tai nuori voi myös vetäytyä ympärillä olevista ihmisistä ja kokea jäävänsä yksin sekä hänellä voi olla vaikeus luottaa muihin ihmisiin ja mielialaongelmia (Mt., 99). Nuoret ovat tuoneet aiemmin esimerkiksi Nuorten foorumeissa esille, että kiusaaminen on todellisuudessa henkistä tai fyysistä väkivaltaa. Kiusaaminen termin he ovat kokeneet asian vähättelynä.

Nuorilla kokemus leimasta ja leimatuksi joutumisesta sijaishuollossa asumisen vuoksi nousi kaikkia yhdistävänä tekijänä haastatteluissa. Nuori 3 toi esille, että muilla henkilöillä oli ollut automaattinen oletus, että hänen sijaishuoltonsa syy olisi se, että nuori olisi ”*rappiolla ja hulttio*”. Hän koki tämän leimaavana. Nuoret toivat yleisesti esille, että leimaantumisen takia voi syntyä myös syyllisyyttä sijaishuollossa asumisesta, vaikka syyt siihen on yleensä hyvin moninaiset, ja nuoren tilanne ei välttämättä ole riippuvainen ollenkaan niistä. Tämä leimaantuminen on hankala asia nuorelle. Nuoruudessa ryhmään kuuluminen on merkittävä osa elämää, ja ryhmän ulkopuolelle jääminen voi tarkoittaa nuorelle, että hän on jotenkin viallinen. Tästä voi seurata myös

se, että nuori leimaa itse itsensä (Lämsä ym., 2009, 102-105.) Nuori 1 haastattelun lopussa kysyttäessä, haluaako nuori sanoa vielä jotain vapaamuotoisesti, hän nosti vielä esille leiman ja sen vaikutukset. Hän kertoi näin:

”Leima. Se on ihan älytöntä, mikä siitä tulee. Sellaisten mielikuvien ja stereotyyppien purkaminen olisi ihan älyttömän tärkeää. Ihan vaan, että sen sijoitetun lapsen tai nuoren ei tarvitsisi kokea aina kauheaa häpeää, kun se menee kouluun, et joutuu kantamaan sellaista taakkaa, josta ei voi puhua, eikä kertoa. Se helpottaisi aika paljon sitä elämää siellä, et ei tarvitsisi aina salata sitä. Eikä tarvitsisi koko ajan selitellä itseään, et miksi tämä asia on näin. Miksi asiat menee, niin kuin ne menee. Silleen, että oltaisiin samalla viivalla. Meillä oli sellainen poissaolo järjestelmä, että piti kirjoittaa sellaiseen vihkoon ja sit allekirjoittaa. Ja sit kun mullakin oli monta eri ohjaajaa niinku sit kun mä menin sinne asuinpaikkaani, niin opettajat ihmetteli, että miksi täällä on näin monta nimeä. Ettei joka kerta tarvitse selittää, että mulla ei ole vanhempia, että mä asun laitoksessa.”

Nuoret toivat myös esille aikuisten asenteen erilaisena heitä kohtaan sijaishuollossa asumisen vuoksi, jonka he kokivat vain vahvistavan leimaa. Nuori 3 kokemus aikuisten erilaisesta asenteesta oli tällainen: ” *Sen huomaa tosi monessa, esim asenne mikä opettajilla on muhun verrattuna muihin niin on se ollu sellanen paskanjäykkä.*”

Haastatteluissa nuoret toivat esille, että sijaishuolto on nuorten kokemuksista helppo aihe kiusaamiselle. Nuori 4 kuitenkin mietti kiusaamisen syytä näin: ”*kiusataanko sijaisperheen vuoksi, vai käytöksen, jota muut eivät ymmärrä esimerkiksi, jos nuori on traumatilassa kouluun mennessä?*” Pesäpuu ry myös on tuonut esille esimerkiksi, että sijaishuollossa asuvalle nuorelle psyykkisesti raskas tilanne on liikkua kahden kodin välillä ja tämä voi näkyä oireiluna myös koulussa (Pesäpuu 2014b). Tällainen tilanne voi tulla esimerkiksi, jos nuori on ollut biologisten vanhempien luona viikonlopun ja siellä on tapahtunut traumaattisia asioita, jolloin niistä johtuva oireilu voi näkyä myös koulussa alkuvuokosta.

Nuoret toivat esille perheeseen liittyvien koulutehtävien syrjivyyden lasta ja nuorta kohtaan, jolla ei ole perhettä. Nuoret kertoivat, että he kokivat tilanteet häpeällisenä ja vaikeana, kun ei ole ketään kelle tehdä esimerkiksi, isän- tai äitienpäiväkorttia. Koke-

muksia näistä tilanteista oli pahentanut se, että nuori oli joutunut ”selittelemään” tilannetta koulun aikuisille. Tämä ongelma on yhteiskunnallisesti laaja, koska tähän tilanteeseen isän- tai äitienpäiväkortin teosta ym. vanhempiin liittyvien tehtävien teosta voivat törmätä myös esimerkiksi seksuaalivähemmistön edustajien lapset, yksihuoltajaperheen lapset sekä lapset, jotka asuvat esimerkiksi sukulaisen luona. Nuori 1 kuvasi tilannetta näin:

” On ihan hirveesti sellaisia koulutehtäviä, jotka erottelee, et sä olet erilainen, kun sä et voi tehdä tuota. Et se otettaisiin huomioon. Ja se et opettajat pystyisi ottamaan huomioon sen, että se opetus ei olisi syrjivää meidänlaisia kohtaan. Et ei tulisi sitä eroa, että me ja noi. Kaikki olisi samalla puolella. ja sitten tietenkin se, että ei olisi sellaista kiusaamista liittyen siihen. Pienet lapsetkin voi olla tosi ilkeitä jo. Koulussa ei olisi sitä, että lapsetkin vahvistaisi sitä, että sä olet erilainen. Silleen tuntisi kuuluvansa joukkoon.”

Aikuisten ennakkoluulot ja asenteet siirtyvät suoraan lapsille (Korhonen 2019). Tämä voi näkyä sijaishuollossa esimerkiksi siinä, millaisin termein aikuiset puhuvat sijaishuollossa asuvasta lapsesta tai nuoresta. Tällainen aikuisten vahingollinen terminologia, ennakkoluulot ja asenteet voivat antaa sijaishuollossa asuvan lapsen tai nuoren ikätovereille ”perustelut” kiusaamiselle.

5.2 Mielenterveys ja turvallisuuden tunne sijaishuollossa asuvan nuoren koulunkäyntiä tukevinä tekijöinä

Suomen Mielenterveys ry on internetsivuillaan määritellyt mielenterveydeksi WHO:n eli Maailman terveysjärjestön (2013) mukaisen määritelmän, jossa mielenterveys nähdään yhtenä hyvinvoinnin osa-alueena. Hyvän mielenterveyden omaava ihminen on työkykyinen, pystyvä osallistumaan elinyhteisönsä tekemiseen, selviytymään vastoinkäymisistä, ja näkemään oman potentiaalinsa. Hyvään mielenterveyteen kuuluvat keskeisesti kyky elämänhallintaan, tunnetaidot, tietoisuustaidot, kyky ongelmanratkaisuun, ja hyvät sosiaaliset taidot. (Suomen Mielenterveys ry 2020.) Mielenterveystalon internetsivujen nuorten osiossa hyvään mielenterveyteen liitetään kyky havainnoida ja kertoa omia tunteita, kyky toimia vuorovaikutuksessa, sekä selvitä elämässä vastaan tulevista haasteista ja huolehtia itsestä, omasta hyvinvoinnista ja ihmissuhteista. Kui-

tenkaan mielenterveyteen liittyvät haasteet eivät poista mielenterveyttä. Kaikki ihmiset kohtaavat elämässään vastoinkäymisiä, jolloin mielenterveys voi horjua, mutta se ei poistu. Mielenterveyttä voi myös vahvistaa. (Mielenterveystalo 2020.) Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen internetsivuilla kerrotaan, että mielenterveysongelmat nuoruudessa ovat yleisiä. 20-25% nuorista on haasteita mielenterveydessä (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020d).

Turvallisuuden tunne nousi haastatteluissa keskeisesti esille koulunkäyntiä tukevana tekijänä. Nuorille turvallisuutta tuovana tekijänä koulun arjessa ovat koulun aikuiset, ja siten myös heidän toimintansa merkitys korostuu entisestään. Nuoret kuvaavat, että kun kouluun oli mennyt tilanteessa, jossa traumat ovat olleet aktiivisena, jolloin opiskelu on voinut olla mahdotonta sillä hetkellä. Osa nuorista kertoi, että olisi ollut tärkeitä, että opettajat olisivat tienneet taustat ja näin myös lähtökohdat opiskelulle. Osa nuorista kuitenkin koki, että tämä olisi lisännyt vain aikuisten ennakkoluuloja heitä kohtaan. Mattila (2011) on kirjoittanut turvallisen aikuisen merkityksestä ja lapsen ja nuoren turvallisesta kohtaamisesta. Hän sanoo, että lapsen ollessa turvallisesti kokevan aikuisen kanssa vuorovaikutuksessa, hänen turvallisuuden tunteensa vahvistuu. Tällöin lapselle kehittyy luottamusta elämään kohtaan. (Mattila 2011, 67-68.) Mattila (2011) sanoo, että *”hyvä vuorovaikutus on lapsen ihmisenä kasvamisen ehto. Kasvu hyvään suuntaan helpottuu, kun hänellä on mahdollisuuksia jakaa tunteitaan ja ajatuksiaan, huoliaan ja ilojaan, elämäntuskaansa, onneaan ja olemassaolon pohdintojaan turvallisen aikuisen kanssa (Mt.,67)”*. Nuori 4 kuvasi sitä, millainen on turvallinen aikuinen näin:

”Kiinnostunut minusta ja meistä. Tosi paljon aikuiset, joista ei tullut niin turvallinen olo reagoi siihen mun paskamaiseen käytökseen, kyllä siinä on varmaan syyt, miksi mä oon käyttäytynyt, miten oon, niitä voi pohtia, mut turvalliset aikuiset ovat sellaisia, jotka on pystynyt diilaan, kun mä en oo pystynyt omien tunteiden kanssa, ja ne on pursunnut yli, esim. kun mä oon raivonnut tai huutanut, niin se mikä on lisännyt sitä turvattomuutta, et jos se aikuinen ei oo pystynyt vastaanottamaan sitä. Se on suuttunut, ja joskus on ollut jopa väkivaltaa. Mun mielestä turvallinen aikuinen on sellainen, et se on läsnä ja pystyy auttaan mua niiden mun vaikeiden tunteiden kanssa ja niiden käsittelyssä, eikä lähde itse provosoitumaan niistä.”

Muutammat nuoret puhuivat siitä, kuinka kotitilanne vaikuttaa opiskeluun. Kun kotona arki on ollut kaaosta, se vaikuttaa siihen, kuinka opiskelut ovat sujuneet. Osa nuorista myös koki tärkeäksi pysyvyyden koulussa, kun muuten elämässä on ollut paljon muutoksia, jolloin koulu on myös tärkeä mielenterveyden tuki. Nuori 2 kuvasi koulua mm. ”ainoaksi elämään järjestystä tuovaksi asiaksi.” Heino & Oranen (2012) ovat kirjoittaneet, että sijaishuollossa asuvalle lapsella ja nuorella tulisi olla mahdollisuus kiinnittyä kouluun, sekä samalla pitäisi huolehtia siitä, että arki on mukana elämässä muutosten keskellä. Tästä arjen jatkuvuudesta koulukin voi olla huolehtimassa. (Heino ym. 2012, 240.) Tämänkin takia lastensuojelun sijaishuollon piirissä elävien lasten ja nuorten turvallisuuteen kouluissa on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Nuorilla oli kokemusta siitä, että heidän vahvuutensa ja onnistumisensa oli jäänyt kokonaan huomiotta, kun esimerkiksi koulupalaverissa aikuisten huomio on kiinnittynyt heidän epäonnistumisiinsa ja ongelmiinsa. Leskisenoja & Sandberg (2019) ovat tuoneet vaihtoehdona tähän vahvuusperustaisen opetuksen, jossa nuorta tuetaan löytämään omat, toisten ja ympäristön vahvuudet. Tämä vahvuusperustainen opetus vahvistaa nuoren itsetuntoa, ja antaa rakennusaineita identiteetin kehittymiselle. (Leskisenoja & Sandberg 2019, 27.)

5.3 Kaverit sijaishuollossa asuvan nuoren koulunkäyntiä tukevana tekijänä

”Aito ystävyysuhde on sellainen, et jos ei välttämättä jaksa raahautua jonkun frendin luokse just silloin, kun se haluaa, niin se ymmärtää.” (Haastateltava 2019)

Mielenterveystalo määrittelee ystävyuden kahden ihmisen väliseksi suhteeksi, joka on rakentunut tunteiden pohjalle. Nuoruudessa kaverisuhteet tulevat entistä merkittävämmäksi tekijäksi. Kuitenkin nuoren taidot solmia kaverisuhteita vaihtelevat paljon. Aikuinen voi olla näissä tilanteissa kannustamassa ja tukemassa nuorta ystävyysuhdeiden luomiseen. (Mielenterveystalo 2019.) Nuoret kertoivat, että kaverisuhteilla on suuri merkitys sijaishuollossa asuvan nuoren elämässä. Osalla nuorista oli kokemusta,

että aikuisten kiinnostuksella nuoren kaverisuhteisiin oli ollut iso merkitys niiden säilymiselle. Näissä tilanteissa sillä oli ollut merkitystä, että vanhemmat olivat pitäneet keskenään yhteyttä. Osalla nuorista oli kuitenkin kokemusta yksin jäämisestä, koska kaverit olisi nuoren pitänyt itse etsiä. Vaikeus luottaa ihmisiin, on hankaloittanut nuorella kavereiden saamista. Nuori 2 kuvasi tilannetta näin: ”*Ei mua oo tuettu ollenkaan kaverisuhteissa, ite ne kaverit on pitänyt etsiä ja hommata. Emmää oo löytänytkään ja sit kun on muutenkin vaikea luottaa ihmisiin, niin se on sit tosi hankala.*” Kaikilla nuorilla oli kuitenkin ollut vähintään yksi kaveri kouluaikana. Kaverisuhteet nousivat haastatteluissa jopa parhaana koulumuistona esille.

Suurimmalla osalla nuorista oli kokemusta kaveriporukoiden ulkopuolelle jäämisestä esimerkiksi sen vuoksi, kun muiden lasten ja nuorten vanhemmat olivat kieltäneet viettämästä aikaa sijaishuollossa asuvan nuoren kanssa. Tähän tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Nuoruudessa kuitenkin pelko ryhmän ulkopuolelle jäämisestä on voimakkaimmillaan ja tarve kokea yhteenkuuluvuutta ikätovereiden kanssa (Lämsä ym. 2009, 102). Sijaishuollossa asuessa osa nuorista ei ollut kuullutkaan vertaistuen mahdollisuudesta sijoituksen aikana. He toivat esille, että olisi ollut tärkeitä tavata sijaishuollon aikana samassa elämäntilanteessa olevia.

Sijaishuollossa asuvan nuoren kohdalla aikuistuminen on saattanut tapahtua liian varhain, joten nuori 2 toi myös esille kaverisuhteiden merkityksen siltä kannalta, että kaverisuhteissa hän näki ”*normaalia*” lapsen ja nuoren elämää. Haastatteluissa osa nuorista kertoi, että oli tietoisesti valinnut sen, kenen seuraan he hakeutuivat kouluaikana. Nuorella oli tällöin ollut halu pärjätä koulussa, joten kaverisuhteetkin oli valittu sen perusteella, että ne tukisivat omaa pärjäämistä. Muutamat nuoret toivat esille, että kouluun sitoutumisen kannalta kaverit ovat merkittävässä roolissa. Nuori 4 kertoi, että ”*kavereiden takia siellä käytiin*”. Nuoret ovat kertoneet esimerkiksi Nuorten foorumeissa, että useat sijoituspaikat ja niiden vaihtuminen on haaste kaverisuhteiden ylläpidolle ja kavereiden löytämiselle. Turvallisen aikuisen merkitys nousi useassa kohdassa esille aiemmin, mutta kaverisuhteiden merkitys nousi kuitenkin merkityksellisimpänä tekijänä koulunkäynnin kannalta.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Sijaishuollossa asuvat nuoret voivat kohdata koulussa useammin haasteita, jotka tulee tiedostaa ja joihin tulisi olla keinoja auttaa nuorta koulunkäynnin turvaamiseksi. Tällaisia haasteita, jotka nousivat tämän tutkimuksen haastatteluissa ja havainnointia tehdessä on esimerkiksi kiusaaminen ja leimaantuminen sijaishuollossa asumisen vuoksi, turvallisuuden tunteen puuttuminen koulun arjessa ja yksin jääminen koulussa, sekä nuoren kokemus, että koulussa ei ole riittävästi turvallisia aikuisia. Samaa tietoa on tullut myös aiemmin esille, kun kouluterveyskyselyssä on selvinnyt, että sijaishuollossa asuvat nuoret tulevat useammin kiusatuiksi, kuin muut nuoret (Ikonen ym. 2017, 4).

Leimaaminen tai leimatuksi joutumisen pelko koulussa sijaishuollossa asumisen vuoksi nousivat kaikissa tekemissäni haastatteluissa esille, samoin kuin kummassakin Nuorten foorumissa. Tämä voi olla vaikuttamassa sijaishuollossa asuvien nuorten hyvinvointiin koulussa. Lämsä ym. (2009) tuovatkin esille, että leimattu nuori kokee itsensä ulkopuoliseksi ja yksinäiseksi (Lämsä ym. 2009, 102). Nuorella ei ole hyvä olla koulussa, jos siellä kokee itsensä ulkopuoliseksi tai yksinäiseksi, kuten haastatteluissa tuli esille. Nuoret toivat haastatteluissa esille, että yksinkertaisesti ajateltuna sijaishuollossa on kyse erilaisesta asumisjärjestelystä. Kiusaamisella on vakavia seurauksia nuoren elämään. Kiusaaminen traumatisoi nuorta ja altistaa psyykkiselle oireilulle sekä kokemukselle erilaisuudesta (Lämsä ym. 2009, 100). Kiesiläinen (2016) on myös tuonut esille viitaten Sitran raporttiin 75, että koulukiusaaminen altistaa nuoren syrjäytymiseen (Kiesiläinen 2016, 3). Ymmärryksen ja tiedon lisääntyessä myös kiusaaminen ja leimaaminen sijaishuollossa asumisen vuoksi voisivat vähentyä.

Turvallisten aikuisten merkitys nuorelle nousi vahvasti haastatteluissa. Nuoret toivat esille turvallisen aikuisen merkityksen esimerkiksi nuoren tunnesäätelyssä, kun nuorella ei ole yksin ollut keinoja vielä siihen. Tämä on tärkeää huomioida sijaishuollossa asuvan nuoren kohdalla. Nuoren käytöksen taustalla voi olla kiintymyssuhdevaurio

(Puustjärvi 2019). Pesäpuun verkkosivuilla on kerrottu, että se millaiseksi kiintymyssuhde on muotoutunut lapsuudessa, on merkittävä tekijä siinä, millaisena henkilö näkee itsensä, ympärillä olevat ihmiset, sekä miten hän pärjää vuorovaikutussuhteissa (Pesäpuu 2014b). Kiintymyssuhdevaurion vuoksi nuorella voi olla vaikeuksia vuorovaikutussuhteissa tai vääränlainen käsitys itsestä tai ympärillä olevista ihmisistä, mitkä voivat heijastua koulunkäyntiin ja siihen, kuinka nuori solmii esimerkiksi ystävyyssuhteita tai yleisesti pärjää vuorovaikutussuhteissa. Koulu voi kuitenkin toimia korjaavana ja eheyttävänä tekijänä lapsen tai nuoren elämässä (Pesäpuu 2014b). Myös Karppinen & Pihlava (2016) kirjoittavat, että vuorovaikutus koulun arjessa voi korjata ja eheyttää, kun lapsella tai nuorella on psyykkisiä haasteita, koska nämäkin ovat usein syntyneet vuorovaikutuksessa (Karppinen & Pihlava 2016, 142). Nuoret toivat haastatteluissa esille, että kouluissa ei ole riittävästi turvallisia aikuisia. He kokivat, että turvallisia aikuisia tarvitaan kouluun enemmän. Turvallisen aikuisen ja koulun merkitys sijaishuollossa asuvalle nuorelle on merkittävä, kuten haastatteluissa tuli esille. Nuoret viettävät koulussa ison osan päivästä, joten olisi tärkeää, että siellä olisi riittävästi ammattilaisia tukemassa nuoren opiskelua, kasvua ja kehitystä.

Nuoret toivat haastatteluissa esille, että kaverisuhteet ovat merkittävä tekijä niin nuoren elämässä, kuin koulunkäynnissäkin. Haastattelujen pohjalta tuli esille, että olisi tärkeää, että aikuiset tukisivat riittävästi nuorta kaverisuhteissa. Kouluterveyskyselyssä (2017) tulleiden tulosten valossa sijaishuollossa asuva nuori kokee useammin syrjintää ja kiusaamista, seksuaalista väkivaltaa, sekä kokee jäävänsä yksin (Ikonen ym. 2017, 2, 4-5). Näihin tekijöihin peilaten olisi tärkeää huomioida, että jokaisella sijaishuollossa asuvalla nuorella on kaverisuhteita.

Haastatteluissa ja Nuorten foorumeissa tuli esille, että haasteet, joita sijaishuollossa asuva nuori kohtaa koulussa ovat hyvin yksilöllisiä, kuten jokaisen nuoren elämäntilanne muutenkin. Vahvimpana yhdistävänä tekijänä tutkimuksessa nousi ihmissuhteiden merkitys koulussa, kun nuoret toivat haastatteluissa esille merkittävimpinä tekijöinä koulunkäynnille kaverit, turvalliset aikuiset ja sen, ettei koulussa kiusattaisi ketään. Lisäksi turvallisuuden tunne koulussa nousi koulunkäynnille merkittävänä tekijänä.

Tämän tutkimuksen pohjalta tulee esille, että olisi tärkeätä kartoittaa seuraavia asioita nuoren koulunkäyntiin liittyen, kun halutaan puuttua sijaishuollossa asuvan nuoren koulunkäynnissä esiintyviin haasteisiin:

- Onko nuorella kavereita koulussa? → Nuori tarvitsee vähintään yhden kavereisuhteen koulussa, jotta nuori menee kouluun.
- Kuinka turvalliseksi nuori kokee olonsa koulussa? → ”*Vain turvallinen mieli voi oppia*” (Puustjärvi 2019). Ensin tarvitaan turvallisuuden tunne nuorelle, jotta oppiminen on mahdollista. Nuori ei mene kouluun, jos ei koe, että siellä on turvallista olla. Turvallisuutta tuovat asiat ovat meillä ihmisillä yleensä samoja, mutta jokaisen nuoren turvallisuuden kokemukseen on hyvä kiinnittää huomiota yksilöllisesti. Mitkä asiat tuovat juuri tälle nuorelle turvallisuutta?
- Onko koulussa nuoreen kohdistuvaa kiusaamista? Tai leimaamista? → Sijaishuollossa asuvat nuoret kokevat useammin kiusaamista ja tulevat leimatuiksi, joten tähän on kiinnitettävä erityistä huomiota.
- Onko nuoren ympärillä koulussa turvallisia aikuisia, jotka huomioivat hänet yksilönä ja näkevät myös hänen vahvuutensa ja potentiaalinsa? → Turvalliset aikuiset ovat nuoren koulunkäynnin ja turvallisuuden tunteen kannalta merkittävä tekijä koulussa.

7 POHDINTA

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli saada lisää tietoa sijaishuollossa asuvien nuorten koulukokemuksista osana MindMe – koulu kuuluu kaikille -koulutus- ja kehittämisprosessia. Tiedon pohjalta oli tarkoitus saada jatkotoimenpidesuositus nuorten kuulemisesta koulunkäynnin teemoihin liittyen. Lisäksi työ toi nuorten haastattelujen pohjalta muita jatkotoimenpidesuosituksia ammattilaisille koulussa tai niille ammattilaisille, jotka työskentelevät sijaishuollossa asuvan nuoren kanssa. Tämä tavoite osaltaan täyttyi, koska lisää tietoa sijaishuollossa asuvien nuorten koulunkäynnin tueksi tuli

niin haastattelujen kuin Nuorten foorumienkin kautta. Tieto, jota tutkimus toi, vahvisti aikaisempaa tietoa ja teoriatietoa sekä puhui sen puolesta, että sijaishuollossa asuvalla nuorella voi olla koulunkäynnissä haasteita yleisemmin kuin muilla nuorilla. Löysin työssä mielestäni vastauksen tutkimuskysymykseeni, joka oli: *”mitkä ovat sijaishuollossa asuvan nuoren haasteet ja mahdollisuudet koulussa?”* Haastattelupohjassa olleet teemat muokkasin aineiston koodausvaiheessa. Tämän valinnan kyseenalaistan osittain näin jälkikäteen, koska tutkimuksen luottavuuden vuoksi olisi ollut parempi pysyä alkuperäisessä teemoittelussa.

Opinnäytetyöni aihe löytyi helposti, mutta sen rajaaminen oli työtä tehdessä haastavaa, koska olisi niin monta tärkeää teemaa, joita mielestäni tulisi huomioida. Kun tutkimuskysymykseni löytyi ideointipalaverissa Pesäpuu ry:llä, se on pysynyt samana koko prosessin ajan ja se on ohjannut tutkimusta. Haastattelujen määrä tuntui minusta aluksi vähältä – jopa liian vähältä, mutta aineistoja analysoitaessa totesin sen mielestäni riittäväksi, koska haastattelut vahvistivat pääosin toisiaan.

Jatkossa opinnäytetyöni tuloksia voidaan hyödyntää lisäämällä tietoa ammattilaisille sijaishuollossa asuvan nuoren kouluhyvinvointiin liittyen, sekä sijaishuollossa asuvan nuoren kouluhyvinvointia kehittäessä jatkotoimenpidesuosituksen valossa esimerkiksi säännöllisesti järjestettävillä Nuorten foorumeilla, ammattilaisten kehittämispäivillä sekä lisäämällä koulun ammattilaisten osaamista nuorisotyöntekijän työpanoksella ja huomioimalla nuorten koulunkäyntiä haastavat tekijät. Tutkimuksen tiedoista ja tuloksista hyötyisi myös nuorisotoimen henkilöstö, sosiaalitoimen henkilöstö ja psykiatrian puolen ammattilaiset, koska he ovat myös aikuisia, jotka mahdollisesti toimivat sijaishuollossa asuvan nuoren elämässä. Heille tämä tutkimus voi olla tuomassa ymmärrystä sijaishuollossa asuvan nuoren elämästä varsinkin, jos koulunkäynnissä on haasteita. Tutkimuksen aineisto oli pieni (4 haastattelua + Nuorten foorumi), joten tutkimuksen tuloksia ei voida yleistää koskemaan kaikkia sijaishuollossa asuvia nuoria, vaan ennemminkin tulokset toimivat tiedon lisäämisen välineenä, ja sitä kautta jatkotoimenpidesuosituksen osoittajana. Jotta nuorten anonymiteetti säilyisi, purin haastattelut anonymisti. Välillä koin tämän haasteelliseksi, koska aineisto oli niin

pieni, joten sieltä olisi helppo tunnistaa nuori. Suorat lainaukset, joita olen käyttänyt luvussa viisi tekstin sisällä, ovat suoria lainauksia haastatteluaineistosta.

Mielestäni tutkimuksen tekeminen oli todella mielenkiintoista ja opettavaista. En ollut aiemmin tehnyt tutkimuksellista opinnäytetyötä, joten tämä opetti myös aiheeseen liittyvän tiedon lisäksi siihen liittyvästä prosessista. Koen, että onnistuin tutkimuksen toteuttamisessa pääosin, koska pääsin tavoitteeseeni ja sain vastauksen tutkimuskysymykseeni. Jos nyt aloittaisin alusta, tekisin erilaiset ja monipuolisemmat haastattelukysymykset, jolloin aineisto olisi mahdollisesti vielä laajempi. Ottaisin pois haastattelupohjasta ”täydellinen koulumaailma” osion ja rajaisin haastattelukysymykset keskittymään kaverisuhteisiin, turvallisuuteen ja mielenterveyteen sekä kiusaamiseen ja leimaamiseen. Sain näihin nuorilta vastauksia, mutta tutkimukseni jäi aika pinnalliseksi, koska keskityin haastatteluissa myös tutkimukseni kannalta epäoleelliseen tietoon, kuten koulupalaverihin.

Tutkimus ei tuonut paljoa uutta tietoa, vaan vahvisti jo olemassa olevaa tietoa. Tutkimuksessa on paljon tietoa, mutta yksittäisten aiheiden syvempi käsittely jäi uupumaan. Tämä johtuu mielestäni siitä, että aiheeseen liittyvää tietoa ja asiaa on paljon, jolloin rajaaminen oli välillä haastavaa. Tutkimuksen mennessä eteenpäin ideat kysymyksiin ja aiheisiin, joista mielestäni olisi tärkeä saada vielä lisää tietoa lisääntyivät mielessäni koko ajan. Tutkimuksesta puuttuu kokonaan se näkökulma, kuinka paljon on kuitenkin sijaishuollossa asuvia nuoria, joilla asiat ovat hyvin, jos aloittaisin tutkimuksen teon alusta, huomioisin myös tämän näkökulman. Turvallisuus, riittävä aikuisten läsnäolo ja saatavuus sekä kaverisuhteiden merkitys, jotka tutkimuksessa nousivat, ovat hyvä osoitus siitä, kuinka perustavanlaatuisen asioiden äärellä meidän tulee olla, jos haluamme turvata sijaishuollon piirissä olevien lasten ja nuorten koulupolkuja. Ei ole mistään ”tähtitieteestä” kyse, kun puhumme koulun mahdollisuuksista ja haasteista.

Nuoret toivat haastatteluissa esille syrjivän kiusaamisen, kavereiden merkityksen, sekä tarpeen koulussa olevalle turvalliselle aikuiselle, joka ymmärtää myös koulunkäyntiä vaikeuttavat tekijät. Näitä samoja tekijöitä sijaishuollossa asuvan nuoren koulunkäyntiin liittyen on noussut useassa tutkimuksessa, kuten kouluterveyskyselyssä (2017), joka puhui sen puolesta, että sijaishuollossa asuvat nuoret kokevat kiusaamista useammin kuin muut nuoret (Ikonen ym. 2017, 4). Lämsä (2009) on sanonut, että kiusaajalle syyksi kiusaamiseen yleensä riittää mikä vaan poikkeava ominaisuus kiusatussa (Lämsä 2009, 60). Voisiko tämä tekijä liittyä sijaishuoltoon liittyvään leimaamiseen, jolloin sijaishuollossa asuminen on se poikkeava ominaisuus nuoren elämässä? Haastatteluissa nuoret näkivät tarpeellisenä tiedon lisäämisen lastensuojelusta ja sijaishuollosta mikä, voisi olla myös ehkäisemässä tätä leimatuksi joutumista. Sijaishuoltoon liittyvä leimaantuminen, pelko leimaantumisesta tai sijaishuollossa asumisen vuoksi kiusatuksi tuleminen nousivat keskeisesti kaikissa haastatteluissa yhdistävänä tekijänä, joten suosittelen, että tästä aiheesta tehtäisiin jatkotutkimusta etsien keinoja, joilla leimaantumista voitaisiin ehkäistä ja vähentää.

Resurssien ja talouden rajallisuuden vuoksi jatkotoimenpidesuosituksukset voivat olla mahdottomia toteuttaa nyt tai hetkessä. Ne ovat kuitenkin tarpeita, jotka nuorten kokemuksista ovat nousseet heidän hyvinvointinsa lisäämiseksi. Näiden jatkotoimenpidesuosituksien tarkoitus on tuoda näkyväksi nämä tarpeet ja tuoda esiin niiden pohjalta ideoita. Toiveena olisi, että nämä ideat tavoittaisivat mahdollisimman laajasti myös kouluhenkilöstöä ja muita ammattilaisia, jotka työskentelevät sijaishuollossa asuvien nuorten parissa.

Leskisenoja & Sandberg (2019) tuovat kirjassaan esille, että koulu voi olla vahva vaikuttaja lasten ja nuorten positiivisuuteen ja hyvinvointiin, koska suurin osa lapsista ja nuorista tavoitetaan koulussa. He tuovat esille, että tätä mahdollisuutta tulisi hyödyntää vahvemmin ja suunnitelmallisemmin niin, että jokainen nuori voisi saada koulusta mahdollisimman hyvät rakennusaineet elämälle. (Leskisenoja ym. 2019, 20.) Tämä tutkimus myös vahvisti, että nuoret kertovat mielellään kokemuksistaan. Voisiko kouluissa kuulla kaikkia nuoria aktiivisemmin ja systemaattisemmin heidän kokemuksistaan? Tämä mahdollistaisi kuulemisen siitä, mikä heidän koulussaan on hyvin, jotta

sitä voitaisiin vahvistaa, ja mikä on haasteena heidän koulunkäynnillensä koulun sisällä, jolloin nuorten osallisuus tulisi kaikkien koulujen rakenteisiin. Nuorten koulukokemuksista nousi turvallisen aikuisen merkitys koulussa. Kuitenkin koulunkäyntiin ja yhteistyöhön aikuisen kanssa koulussa nuorella voivat olla vaikuttamassa esimerkiksi tekijät, jotka Puustjärvi (2019) toi luennossaan sijaishuollossa asuvan nuoren koulunkäynnin erityishaasteina (Puustjärvi 2019). Voisiko tähän turvallisen aikuisen tarpeeseen korjaavana kokemuksena nuorelle yhtenä toimenpiteenä vastata suhdeperustainen työskentely koulussa ammattilaisten ja nuorten kesken? Suhdeperustaisella työskentelyllä tarkoitetaan työskentelyä, jossa ovat vahvasti mukana dialogisuus, ihmissuhde, ratkaisukeskeisyys ja yhteistoiminnallisuus (THL 2020).

Aloin tekemään tutkimusta alkusyksystä 2019, joten aikaa työn tekemiselle oli käytettävissä hyvin. Tämän vuoksi missään vaiheessa ei iskenyt ”viime hetken paniikkia” työn eteenpäin viemisessä. Aiheeseen liittyvää teoretietoa oli hyvin saatavilla, joten sen helpotti huomattavasti työn eteenpäin viemistä ja aiheeseen liittyvän teoretiedon hankkimista. Kuitenkin se samalla toi haasteen oleellisen teoretiedon rajaamisesta. Työtä tehdessä eteenpäin ja loppuvaiheessa tiivistäessä monta mielestäni tärkeää huomiota rajautui työn ulkopuolelle. Aihe oli minulle mielenkiintoinen, joten se motivoi viemään työtä eteenpäin. Tilaaja myös antoi minulle välillä kommentteja tärkeiden näkökulmien huomioonottamisesta työn kannalta, mikä myös auttoi minua prosessin eteenpäin viemisessä. Tilaaja antoi myös positiivista palautetta työstä, joten vaikutti, että hän oli tyytyväinen työhöni.

7.1 Jatkotoimenpidesuosituksat

Jatkotoimenpiteenä suosittelen, että Jyväskylän kaupunki järjestäisi joka vuosi sijaishuollossa asuville nuorille Nuorten foorumin. Jatkossakin olisi hyvä saada reaaliaikaista tietoa, millaisia haasteita ja millaisia toimivia asioita sijaishuollossa asuvalla nuorella on koulussa. Olisi tärkeää, että aiheesta kuultaisiin jatkossakin nuoria säännöllisesti ja systemaattisesti. Tässä yhtenä hyvänä toimintatapana toimivat Nuorten foorumit tai Nuorten päivät esimerkiksi kerran vuodessa järjestettyinä. Suosittelen,

että tämä nuorten osallisuus tulisi olla osana Jyväskylän kaupungin rakenteita. Tätä toimintatapaa voisi laajentaa ympäri Suomea, jotta tämä kuuleminen toteutuisi myös muilla paikkakunnilla. Ehdotan, että foorumi pidettäisiin arkipäivänä, jotta nuorilla olisi mahdollisimman matala kynnyks osallistua siihen. Olisi tärkeätä, että tieto tavoitetaisi mahdollisimman paljon myös opetusalan henkilöstöä ja koulussa työskenteleviä nuorisotyöntekijöitä, joten ehdotan, että heillä olisi mahdollisuus osallistua esimerkiksi osaan foorumipäivästä. Tässä mahdollistuisi myös nuorten toive vertaistuesta ja vertaisuudesta.

Haastatteluissa nuoret toivat esille, että kouluissa ei ole riittävästi turvallisia aikuisia. Kuitenkin samaan aikaan se nousi yhtenä merkittävänä ja turvallisuutta tuovana tekijänä koulunkäynnissä. Jatkotoimenpiteenä suosittelen, että nuoria kuultaisiin aktiivisesti kouluilla turvallisuudesta ja sen kokemuksesta esimerkiksi kyselyn avulla. Mikäli kyselyssä, tai muuten nuorten kuulemisessa tulee esille, että nuoret kokevat turvattomuutta koulussa, tai nuoret kokevat, että turvallisia aikuisia ei ole riittävästi, niin tähän pyrittäisiin vaikuttamaan aktiivisin keinoin esimerkiksi lisäämällä aikuisten läsnäoloa koulussa. Tähän yksi keino olisi koulunuorisotyöntekijän palkkaaminen. Nuorisotyöntekijä lisää koulussa olevien aikuisten osaamista ja samalla kouluun tulee ammattilainen, jolle nuorella on mahdollisuus jutella ilman sovittua aikaa tai leimatuksi tulemisen pelkoa. Nuorisotyöntekijä voi toimia osittain myös yksittäisen nuoren koulupolun tukijana. (Kiilakoski 2015, 57.) Nuorisotyöntekijä voi toimia myös turvallisuutta tuovana aikuisena koulun arjessa. Suosittelen, että kaikkiin kouluihin palkattaisiin nuorisotyöntekijä. Tällöin nuorisotyöntekijä voisi toimia myös sijaishuollossa asuvalle nuorelle koulupolun tukijana.

Nuoret toivat esille, että olisi tärkeätä, että aikuiset näkisivät myös heidän vahvuutensa. Jatkotoimenpiteenä suosittelen, että sijaishuollossa asuvia nuoria tuetaan aktiivisesti löytämään heidän vahvuutensa, niin koulussa kuin vapaa-ajallakin. Ehdotuksena olisi työpaja vahvuuksista, jossa nuori voisi etsiä ja huomioida omia vahvuuksiaan, sekä suunnitella, kuinka hän voi hyödyntää niitä elämässään. Tämä työpaja voisi olla esimerkiksi yhtenä osana Nuorten foorumi -päivää. Voisiko tähän ottaa esimer-

kiksi opetusalan henkilöstöä mukaan? Suosittelen myös, että koulutyön arjessa kiinnitettäisiin vielä vahvemmin huomiota nuorten vahvuuksiin ja aikuiset ilmaisisivat niitä nuorelle, sekä auttaisivat nuorta löytämään omat vahvuutensa.

Kiusaaminen, yksin jääminen, leimaaminen ja ennakkoluulot nousivat haastatteluissa nuorten koulukokemuksista. Tähän olisi tärkeä puuttua, jotta jokaisella sijaishuollossakin asuvalla nuorella olisi hyvä olla koulussa. Nuoret toivat esille, että tiedon lisääminen lastensuojelusta ja sijaishuollosta nuoren ikätovereille, sekä ammattilaisille vähentäisi syrjivää kiusaamista ja leimatuksi tuleamista. Jatkotoimenpiteenä suosittelen, että lastensuojelun kokemusasiantuntijat kiertäisivät kouluissa eri luokka-asteilla kertomassa lastensuojelusta ja sijaishuollosta muille oppilaille sekä ammattilaisille.

Nuorten kokemuksista nousi esille, että koulun ammattilaiset tarvitsisivat lisää tietoa traumasta ja traumatisoitumisen seurauksista nuorelle. Lisäksi kiintymyssuhdehäiriö voi olla sijaishuollossa asuvan lapsen tai nuoren käytöksen taustalla varsinkin, jos hän on kokenut useamman kiintymyssuhdekatkoksen varhaislapsuudessa (Kiiskinen ym. 2016, 12). Nämä tekijät ovat tärkeä ymmärtää ja huomioida, kun ammattilaiset työskentelevät nuoren kanssa. Jatkotoimenpiteenä suosittelen, että ammattilaisille, jotka työskentelevät koulussa sijaishuollossa asuvan nuoren kanssa, mahdollistettaisiin lisää koulutusta traumatisoitumisen seurauksista, kiintymyssuhteesta ja varhaislapsuuden vaikutuksesta systemaattisesti ja säännöllisesti. Voisiko joku koulun henkilökunnasta saada tarkempaa koulutusta näihin? Hän voisi jakaa tietoa muille koulun ammattilaisille koulun sisällä.

Kaverisuhteet tulivat haastatteluissa koulunkäynnin kannalta merkittävämpänä tekijänä esille. Jotta jokaisella sijaishuollossa asuvalla nuorella olisi kavereita koulussa, niin tähän tulisi aikuistenkin kiinnittää huomiota ja olla tukemassa toiminnallaan nuoren kaverisuhteita, jotka ovat nuorelle hyväksi. Koulussa ryhmäytymiseen tulisi panostaa lukuvuosien alussa. Jatkotoimenpidesuosituksena suosittelen, että jokaisen nuoren kohdalla aikuiset kiinnittäisivät huomiota nuorten kaverisuhteisiin huomioiden,

että kukaan nuori ei jäisi yksin. Koulussa tästä voisi vastata luokanvalvoja. Nuori itse on paras asiantuntija siinä, onko hänellä kavereita, joten suosittelen, että aikuiset kysisivät asiaa suoraan nuorelta, jos on epävarmaa, onko nuorella kavereita koulussa. Tähän on myös mahdollista vaikuttaa pienillä teoilla koulussa. Yhtenä keinona voisi olla pöytä koulun ruokalassa, johon kuka tahansa voi mennä ruokailemaan. Tästä pöydästä luottamusoppilaat voivat olla vastuussa, sekä samalla kohtaamassa siellä muita oppilaita.

Tarve vertaistuelle sijaishuollossa asuvien nuorten kohdalla nousi haastatteluissa esille. Nuoret olisivat toivoneet, että olisivat tavanneet sijaishuollossa asuessa muita samassa elämäntilanteessa olevia nuoria. Suosittelen, että jokaiselle sijaishuollossa asuvalle nuorelle mahdollistettaisiin vertaistuki esimerkiksi vertaistukiryhmien avulla tai internetpohjaisen vertaistuen avulla. Tässä koulun ammattilaiset voivat olla aktiivisessa roolissa tiedottamassa sijaishuollossa asuvalle nuorelle vertaistuen mahdollisuudesta, koska suurin osa nuorista tavoitetaan kuitenkin päivittäin koulussa. Lisäksi on tärkeää, että vertaistuesta tiedottavat kaikki sitä tarjoavat tahot.

Haastatteluissa nuoret kokivat, että koulussa perhesuhteisiin liittyvät koulutehtävät olivat syrjineet heitä. Nämä tehtävät voivat syrjiä muitakin erilaisissa perheissä eläviä lapsia, joilla ei ole välttämättä isää tai äitiä. Nuorilta nousi kehittämisehdotuksena, että olisiko mahdollista, että monikulttuurisuus käsite nähtäisiin laajemmassa merkityksessä. Tällöin siihen sisältyisi se, millaisesta perhekulttuurista ja taustasta henkilö tulee. Suosittelen, että työn toimeksiantajani tarttuu tähän kehittämisehdotukseen.

Nuoret toivat haastatteluissa esille, että turvallinen aikuinen on merkittävä tekijä koulunkäynnille. Nuorelle turvallinen aikuinen koulussa on sellainen, joka auttaa tunnesäätelyssä ja on läsnä. Suosittelen, että jokainen ammattilainen kiinnittää näihin huomiota omassa toiminnassaan.

7.2 Tutkimuksen ajankohtaisuus ja tarpeellisuus tilaajalle ja ammattialalle

Tutkimus oli ajankohtainen ja tärkeä, koska Vaativan erityisen tuen palveluverkoston selvityksessä on noussut esille, että sijaishuollossa asuvien nuorten koulunkäynnissä on paljon haasteita. Jotta nuorten erityiskysymyksiin pystytään vastaamaan, tarvitaan lisää tietoa ja uusia toimintamalleja. (Pesäpuu 2019c.) Tätä tietoa ja jatkotoimenpidesuosituksia tämä työ toi yhtenä toteutuksena. Työn tilaaja oli mukana järjestämässä Nuorten foorumia, jossa toteutin havainnointia, joten Nuorten foorumien havainnot eivät tuoneet uutta tietoa tilaajalle. Nuorten haastattelut, nostivat osittain samoja aiheita kuin Nuorten foorumit. Kuitenkin sieltä nousi myös uusia näkökulmia, joten tämä osio voi antaa tilaajalle lisätietoa aiheesta, kuten myös johtopäätökset ja jatkotoimenpide -luvut ja niiden kehittämisideat. Lisäksi tilaaja voi hyödyntää työn tuloksia osana MindMe – koulutus- ja kehittämisprosessia, sekä osana Pesäpuu ry:n muuta kehittämistyötä. Työn tilaajan kanssa keskustelimme, että työ lähetetään kaikille MindMe – koulu kuuluu kaikille seminaariin ja kehittämispäivään osallistuneille ammattilaisille, joten tällöin työ ja sen tulokset saavuttavat laajemman ammattikunnan ja toimivat uuden tiedon ja jatkotoimenpidesuosistusten/kehittämisideoiden tuojana myös heille. Ensimmäisessä palaverissa Pesäpuulla keskustelimme, että voisiko tutkimuksen pohjalta nousta suositus, että jatkossakin nuoria kuultaisiin koulunkäyntiin liittyvissä asioissa. Ajatuksena oli, että tämä toimintamalli tulisi ensin Jyväskylään ja jalkautuisi sitten muidenkin kuntien rakenteisiin. Tutkimuksessa tuli esille, että tämä on tarpeellista. Tutkimus nosti myös muita jatkotoimenpidesuosituksia sijaishuollossa asuvien nuorten koulunkäyntiin liittyen. Konkreettisia muutoksia tutkimuksen pohjalta ei ole vielä tullut, mutta tutkimus antaa tilaajalle ja ammattialalle tietoa, mihin asioihin tulisi kiinnittää huomiota sijaishuollossa asuvan nuoren koulunkäynnissä. Kuitenkin on tärkeä muistaa, että tämä oli laadullinen tutkimus, ja otanta oli pieni (4 haastattelua + Nuorten foorumin nuoret), joten näitä tuloksia ei voida yleistää koskemaan kaikkia nuoria tämän tutkimuksen pohjalta. Se, että Nuorten foorumissa ja haastatteluissa nousi samoja tekijöitä koulunkäyntiä haastavina ja tukevinä tekijöinä, vahvistaa tilaajalle ja ammattikunnalle nuorten kokemuksia siitä, mitkä ovat sijaishuollossa asuvan nuoren haasteet koulussa.

Työn merkitys opetus- ja sosiaalialan ammattilaisille sekä koulunuorisotyöntekijöille/yhteisöpedagogeille, jotka työskentelevät sijaishuollossa asuvan nuoren kanssa, on antaa tietoa koulunkäynnin haasteista ja merkittävistä tekijöistä koulunkäynnille nuorten kokemana, sekä sen tiedon pohjalta antaa kehittämisideoita ja jatkotoimenpidesuosituksia, joita tässä työssä on tuotu esille. Lisäksi työ voi olla antamassa tietoa esimerkiksi koulunuorisotyöntekijöille sijaishuollossa asuvan nuoren elämästä, jota he voivat mahdollisesti hyödyntää työssään. Työn tulosten pohjalta voidaan myös kehittää Nuorten foorumi -päiviä, esimerkiksi niin että opetustoimen henkilöstöä tulisi mukaan niihin. Työ voi toimia tiedon ja ymmärryksen lisääjänä kaikille ihmisille, jotka ovat tekemisissä sijaishuollossa asuvan nuoren kanssa, esimerkiksi nuoren koulukavereille. Nuorisotyöntekijöille/yhteisöpedagogeille työn merkitys on antaa myös ymmärrystä sijaishuollossa asuvan nuoren koulunkäyntiin liittyen heidän työhönsä. Työ on tarpeellinen myös sijaisvanhempana toimiville ja lastensuojelulaitosten henkilökunnalle, jotta heillekin tulisi tietoa, mitkä asiat voivat olla haasteina sijaishuollossa asuvalla nuorella. Voisiko tutkimuksen tuloksia kertoa esimerkiksi sijaisvanhemmille järjestettävässä PRIDE -koulutuksessa?

Nuorisotoimen henkilöstö hyötyisi myös tutkimuksen tuloksista, koska he kohtaavat mahdollisesti työssään sijaishuollossa asuvia nuoria ja voivat näin olla turvallisena aikuisena myös tukemassa esimerkiksi nuoren kaverisuhteita. Työ menee kaikille MindMe – koulu kuuluu kaikille seminaariin osallistuneille, joten tieto tavoittaa jo runsaasti sosiaalialan ja opetustoimen henkilöstöä. Tein työn osana MindMe – koulutus- ja kehittämisprosessia, jossa yhtenä tavoitteena on: *”Edistää kokemusasiantuntijuuden hyödyntämistä kehittämistyössä ja tarjota vertaistukea nuorille”* (Pesäpuu 2019c). Tämä työ vastasi tähän tavoitteen ensimmäiseen osaan, kun tein työn nuorten kokemuksista ja nuorten kokemusten pohjalta. Näistä yhdessä tutkimustiedon kanssa nousivat jatkotoimenpidesuosituksiset.

7.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Hyvässä tieteellisessä käytännössä on määritelty ehtoja, joiden mukaan tutkimus tulee tehdä. Tutkimus tulee toteuttaa rehellisesti ja huolellisesti sekä tutkijan tulee noudattaa tarkkuutta työn tulosten säilyttämisessä ja julkaisussa, sekä arvioinnissa. Tutkimuksen teossa tulee käyttää eettisiä menetelmiä. Sen toteutukseen sisältyy avoimuus ja vastuullinen tieteellinen viestintä tuloksia julkaistaessa. (Kananen 2015, 125.) Tutkimuksessa pyrin eettisyyteen ja luotettavuuteen kuvaamalla eri tutkimusvaiheet avoimesti työssä. Kuitenkin aineiston koodaus- ja luokitteluvaiheessa käytin A4 kokoista paperia, johon kokosin tietoja. Tekstin muokkausvaiheessa kuitenkin kyseenalaistin tätä aiempaa valintaani työn avoimuuden ja eettisyyden kannalta. Tein tällöin tekstin käsittelyohjelmalla taulukon, johon kokosin samoja asioita, jotka olin koonnut A4 kokoisille papereille. Tämä toi mielestäni vahvemman eettisen pohjan työlle. Jos nyt tekisin toisin, tekisin taulukon tekstinkäsittelyohjelmalla heti, jolloin mikään työn alkuperäinen vaihe ei jäisi lukijoilta ”pimentoon”. Mielestäni muuten työ on eettisesti toteutettu.

Hirsijärvi ym. (2009) kirjoittavat, että tutkimuksen teossa tulisi aina arvioida, kuinka luotettava ja pätevä tutkimus on. He kirjoittavat, että puhuttaessa laadullisesta tutkimuksesta, tätä luotettavuutta voi lisätä kertomalla kaikki tutkimuksen vaiheet tarkasti. Lisäksi tutkijan tulee kyetä näyttämään, miten hän tulkintansa perustelee. Tässä voivat olla apuna esimerkiksi lainaukset aineistosta. (Hirsijärvi ym. 2009, 232-233.) Tässä tutkimuksessa mielestäni luotettavuutta tuo se, että kaikki tutkimusvaiheet on kirjoitettu auki työhön. Kuitenkin luokitteluvaiheen alkuperäinen aineisto ei ole nähtävillä tutkimuksessa, vaan taulukko on tehty jälkikäteen, joten se heikentää vähän työn luotettavuutta. Tein tutkimuksen kahdella eri menetelmällä, eli haastatteluilla ja havainnoinnilla. Nämä tulokset antoivat paljon yhdenmukaisia vastauksia, joten se lisää työn luotettavuutta, kuten myös se, että työn johtopäätöksille löytyi vahvistusta teoriasta. Suorat lainaukset nuorten koulukokemuksista lisäävät tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimuksen pätevyyttä voidaan arvioida tutkimusmenetelmän kykyä sitä asiaa, mistä halutaan lisätietoa (Hirsijärvi ym. 2009, 231). Minulla oli valmiit teemat haastatteluissani. Koodausvaiheessa katsoin, että nuorten vastaukset haastatteluissa liittyivät pääosin kiusaamiseen, kavereihin tai mielenterveyteen ja turvallisuuteen liittyviin tekijöihin, antaen samalla vastauksia tutkimuskysymykseeni. Nämä teemat kuvasivat

mielestäni paremmin aineiston pohjalta nousseita syitä tutkimuskysymykseeni. Tämän vuoksi analysointivaiheessa muokkasin alkuperäistä teemoittelua, joka oli haastattelupohjassa. Mielestäni tämä ei vähennä tutkimuksen luotettavuutta, koska uudelleen teemoittelu ei vääristänyt tutkimustuloksia. Tämä projekti opetti minulle laadullisen tutkimuksen teon vaihe vaiheelta. Aihe oli minulle kiinnostava ja koin sen tärkeäksi, joten kiinnostus työn tekoon säilyi loppuun saakka. Tutkimuksen teko antoi minulle paljon hyödyllistä tietoa työelämän kannalta. Koin tämän mielekkääksi projektiksi. Jatkotoimenpidesuositusten ja tiedon kautta toiveenani olisi, että tieto jota tutkimus toi vaikuttaisi sijaishuollossa asuvien nuorten kouluhyvinvointiin ja siellä esiintyviin haasteisiin.

LÄHTEET

Barkman, Johanna & Inkinen, Helena & Isoniemi, Sami & Vario, Pipsa 2017. Muutosvoimaa! Kohti nuorten kokemusasiantuntijuutta lastensuojelussa. Jyväskylä: Pesäpuu ry.

Eskola, Jari 2018. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat: laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Osa 2, Näkökulmia aineiston analysointiin, 209-231. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Eskola, Jari & Lätti, Johanna & Vastamäki Jaana 2018. Teemahaastattelu: Lyhyt selviytymisopas 3. Teoksessa Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Osa 1, Yksittäiset aineistonkeruumenetelmät, 27-50. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Eurochild 2020. Investing in children. Viitattu 27.3.2020.

<https://www.eurochild.org/>

Finlex 2007. Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. 43§. 9 luku. Lainsäädäntö. Viitattu 27.03.2020.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L7P37a>

Finlex 2007. Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. 49§. 10 luku. Lainsäädäntö. Viitattu 08.11.2019.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L10P49>

Finlex 2007. Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. 83§. 14 luku. Lainsäädäntö. Viitattu 21.4.2020.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L14P83>

Finlex 2016. Nuorisolaki 21.12.2016/1285. 3§. 1 luku. Lainsäädäntö. Viitattu 08.11.2019.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161285?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=nuorisolaki#L1P3>

Haastateltava 2019. Tampere 2.12.2019. Haastattelija: Niina Vaittinen.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy.

Heino, Tarja & Oranen, Mikko 2012. Lastensuojelun asiakkaiden koulunkäynti – erityistäkö? Teoksessa Markku, Jahnukainen (toim.) Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. Osa 3, Lastensuojelun ja erityishuollon ja opetuksen yhteisiä kysymyksiä, 183-274. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Ikonen, Riitta & Hietamäki, Johanna & Laakso, Riitta & Heino, Tarja & Seppänen, Johanna & Halme, Nina 2017. Sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tutkimuksesta tiiviisti 21. Viitattu 16.12.2019. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135232/URN_ISBN_978-952-302-903-3.pdf?sequence=1

Kalalahti, Mira 2014. Muuttuvat koulutusmahdollisuudet - Nuorten sosiaaliset hierarkiat ja koulumenestys. Väitöskirja. Sosiaalitieteiden tiedekunta. Helsinki: Helsingin yliopisto. Viitattu 10.01.2020.

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/45104/kalalahti_vaitoskirja.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kallio, Maaret 2016. Lujasti lempeä. Helsinki: WSOY.

Kananen, Jorma 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylä: Suomen Yliopistopaino Oy.

Kananen, Jorma 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylä: Suomen Yliopistopaino Oy.

Kananen, Jorma 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylä: Suomen Yliopistopaino Oy.

Karppinen, Aila & Pihlava, Pirjo 2016. Turvallinen vuorovaikutus kasvun ja oppimisen perustana. Teoksessa Ahtola Annarilla (toim.) Psykkinen hyvinvointi ja oppiminen. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Keski-Suomen sairaanhoitopiiri 2019. Keski-Suomen sairaanhoitopiirin kokemusasiantuntijat. Viitattu 10.01.2020.

https://www.ksshp.fi/fi-FI/Ammattilaiselle/Perusterveydenhuollon_yksikko/Kokemusasiantuntijatoiminta

Kiesiläinen, Jouko 2016. Kohti normaalia – lastensuojelulasten koulukokemukset. Pro gradu – tutkielma. Turun yliopisto. Viitattu 12.11.2019.

https://www.sos-lapsikyyla.fi/fileadmin/user_upload/tiedostot/kuvat/pdf-tiedostot/Lastensuojelulapset_koulukokemukset_lopullinen.pdf

Kiilakoski, Tomi 2015. Koulu on enemmän. Nuorisotyön ja koulun yhteistyön käytännöt, mahdollisuudet ja ongelmat. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 155. Tampere: Juvenes Print.

Kiiskinen, Jessica & Tahkola, Elli-Maria 2016. Sijoitetun lapsen sosiaaliset suhteet koulussa. Pro gradu–tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 6.11.2019
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/50033/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201606012809.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Korhonen, Merja 2019. Päiväkoti alkaa. Tervetuloa! Opas varhaiskasvatukseen siirtyvän lapsen vanhemmille. Suomen Vanhempainliitto. E-julkaisu. Viitattu 19.3.2020.

https://vanhempainliitto.fi/wp-content/uploads/2019/08/PAIVAKOTI-AL-KAA_opas_verkko.pdf

Känkänen, Päivi 2013. Siirtymät sijaishuollossa – hetkiä ja ikuisuuksia. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Luku 3, Hoitava ja kuntouttava lastensuojelu, 224-284. Tampere: Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy.

Leskisenoja, Eliisa & Sandberg, Erja 2019. Positiivinen pedagogiikka ja nuorten hyvinvointi. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Lämsä, Anna-Liisa 2009. Kiusaamisen muodot ja ulottuvuudet. Teoksessa Lämsä, Anna-Liisa (toim.) Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Osa 1, Mitä pahan olon taustalla voi olla?, 59-72. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Lämsä, Anna-Liisa & Kiviniemi, Liisa & Pönkkö, Maija-Leena 2009. Kiusatun leima ja itsetuhoisen elämäntapa. Teoksessa Lämsä, Anna-Liisa (toim.) Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Osa 2, Miltä paha olo todella tuntuu?, 97-109. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Mattila, Kati-Pupita 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Mielenterveystalo 2019. Nuortenmielenterveystalo. HUS. Ihmissuhteeni. Mielenterveyden vahvistaminen. HUS. Viitattu 19.12.2019.

https://www.mielenterveystalo.fi/nuoret/tietoa_mielenterveydesta/mielenterveyden_vahvistaminen/Pages/ihmissuhteeni.aspx

Mielenterveystalo 2020. Nuortenmielenterveystalo. HUS. Mielenterveyden vahvistaminen. Mielenterveys. Viitattu 16.01.2020.

https://www.mielenterveystalo.fi/nuoret/tietoa_mielenterveydesta/mielenterveyden_vahvistaminen/Pages/mielenterveys.aspx

Nolvi, Saara 2011. OKI-Oppilaiden kouluun kiinnittyminen yläkoulussa. Pro gradu – tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 10.11.2019.

<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/26621/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201103021841.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Opetus- ja kulttuuriministeriö & Opetushallitus 2020. Vaativan erityisen tuen verkosto. Viitattu 11.01.2020.

<https://vip-verkosto.fi/vip-verkosto/>

Pesäpuu ry 2014a. Kouluhenkilöstölle. Sijoitettu lapsi koulussa. Viitattu 6.11.2019.

<http://sijoitettulapsikoulussa.fi/kouluhenkilostolle/>

Pesäpuu ry 2014b. Sijoitetun lapsen kehitys. Viitattu 6.11.2019.

<http://sijoitettulapsikoulussa.fi/kouluhenkilostolle/sijaishuollon-muodot-2/>

Pesäpuu ry 2019a. MindMe – koulu kuuluu kaikille 18.09.2019 olleen Nuorten foorumin raportti. Ei julkaistu.

Pesäpuu ry 2019b. MindMe – koulu kuuluu kaikille 12.10.2019 olleen Nuorten foorumin raportti. Ei julkaistu.

Pesäpuu ry 2019c. MindMe – koulu kuuluu kaikille. Viitattu 6.11.2019.

<https://pesapuu.fi/toiminta/koulun-ja-lastensuojelun-yhteistyö/mindme-koulu-kuuluu-kaikille/>

Pesäpuu ry 2019d. Nuoret 13-29-vuotiaat. Viitattu 22.10.2019.

<https://pesapuu.fi/toiminta/lapset-ja-nuoret-kehittajina/nuoret/>

Pesäpuu ry 2019e. Yhdistys. Viitattu 5.11.2019.

<https://pesapuu.fi/pesapuu/yleista-pesapuusta/>

Puustjärvi, Anita 2019. Onko se edes koulunkäyntikykyinen? Powerpoint luentodiat. Osana MindMe – koulu kuuluu kaikille seminaaria. Julkaistu rajoitetusti Pesäpuun verkkosivuilla.

Rautiainen, Heidi & Simonen, Petra 2017. Sijoitettujen nuorten koulukokemuksia. Jyväskylän yliopisto. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 23.10.2019.

<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/55072/URN:NBN:fi:jyu-201708113461.pdf?seq>

Salmivalli, Christina 2016. Kiusaamisen vähentäminen – mahdotontako? Teoksessa Ahtola Annarilla (toim.) Psyhykinen hyvinvointi ja oppiminen. Osa 1, Hyvän kasvun ja oppimisen perusta, 79-111. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Suomen Mielenterveys ry 2020. Mitä mielenterveys on? Viitattu 2.1.2020.

<https://mieli.fi/fi/mielenterveysseura/organisaatio-ja-toiminta/strategia/mit%C3%A4-mielenterveys>

Talala, Mira 2019. Psyhykkisesti oireileva oppilas. Keuruu: PS-kustannus.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019a. Lastensuojelun käsikirja. Hoito ja kasvatus sijaishuollossa. E-kirja. Viitattu 5.12.2019.

<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/hoito-ja-kasvatus-sijaishuollossa>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019b. Lastensuojelun käsikirja. Sijaishuolto. E-kirja. Viitattu 5.12.2019.

<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019c. Lastensuojelun käsikirja. Sijaishuollon muodot. E-kirja. Viitattu 5.12.2019.

<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020d. Mielensterveys. Nuorten mielensterveyshäiriöt. Viitattu 16.01.2020.

<https://thl.fi/web/mielensterveys/mielensterveyshairiot/nuorten-mielensterveyshairiot>

THL 2020. THL-Blogi. Lastensuojelu maksaa – mikä on turhaa, mikä tarpeellista? Petrelius, Päivi (kirj.) Viitattu 6.2.2020.

<https://blogi.thl.fi/lastensuojelu-maksaa-mika-on-turhaa-mika-tarpeellista/>

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Vantaa: Tammi.

Vilka, Hanna 2018. Havainnot ja havainnointimenetelmät tutkimuksessa. Teoksessa Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Osa 1, Havainnot ja havainnointimenetelmät tutkimuksessa, 156-171. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Väestöliitto 2020. Nuoret. Kiusaaminen. Viitattu 2.1.2020.

<https://www.vaestoliitto.fi/nuoret/mina-ja-muut/kiusaaminen/>

Väliavaara, Christine 2020. Käyttöohjeet. Tejpings-leikkimetodi – silta leikin ja todellisuuden välillä. Jyväskylä: Pesäpuu ry.

LIITTEET

Liite 1

Teemahaastattelun runko

Taustatiedot

Haastateltava:

Ikä:

Sijaishuollon sijoituksen muoto:

Sijaishuollon sijoituksen kesto:

Toteutus

Haastattelun tekijä:

Ajankohta:

Kesto:

Paikka:

Tutkimuslupa: Kyllä () Ei ()

Haastateltava tietää haastattelun tavoitteet: Kyllä () Ei ()

Aloitus: Haastateltava voi kertoa 1-2 positiivista vapaamuotoista koulu-
muistoa.

Teemat

1. Ilmapiiiri ja turvallisuus koulussa sijaishuollossa asuvan tai
asuneen nuoren kokemana

1.1 Mikä koulussa on sinun hyvää?

1.2 Mikä tai kuka tuo turvallisuuden tunnetta koulussa?

1.3 Millainen on turvallinen aikuinen? Onko koulussa riittävästi turvallisia aikuisia?

1.4 Mitä kouluun kaipaisi, jotta siellä olisi parempi olla?

2. Koulu ja lastensuojelu

2.1 Millainen on hyvä palaveri? Ketä siellä on paikalla? Miten nuori voi tähän vaikuttaa?

2.2 Mitä aikuisten tulee huomioida ja ymmärtää sijaishuollossa asuvan nuoren elämästä, jotta he voivat tukea nuorta parhaalla mahdollisella tavalla koulunkäynnissä?

3. Täydellinen koulumaailma lastensuojelun näkökulmasta sijaishuollossa asuvan tai asuneen nuoren kokemuksen pohjalta

3.1 Millainen olisi täydellinen koulumaailma? Mitä se sisältäisi? Mistä täydellisen koulun ensimmäisenä huomaisi?

3.2 Millaisia aikuisia siellä olisi?

3.3 Millainen ilmapiiri siellä olisi?

4. Koulu ja kaverit sijaishuollossa asuvan tai asuneen nuoren elämässä

4.1 Tuetaanko sijaishuollossa olevaa nuorta riittävästi kaverisuhteissa? Jos ei, millaista tukea tarvitsisi enemmän?

4.2 Millainen merkitys sijaishuollossa asuvalle nuorelle on kaverisuhteilla koulussa?

4.3 Miten koulukiusaamiseen pitäisi puuttua?

4.4 Millainen on hyvä kaveri?

Onko jotain mitä haluat vielä lopuksi kertoa? 😊

Teemahaastattelun pohjan ohjerunkona on käytetty seuraavaa lähdettä:

Kananen, Jorma 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Liite 2

Haastattelukutsu nuorille

Moikka! ☺

Olen Niina Vaittinen, kolmannen vuoden yhteisöpedagogiopiskelija Humanistisesta ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyötäni Pesäpuu ry:lle sijaishuollossa asuvien nuorten koulunkäynnin haasteisiin ja mahdollisuuksiin liittyen, nuorten omasta näkökulmasta. Tarvitsisin nuoria, joilla on omakohtaista kokemusta sijaishuollossa asumisesta haastateltavaksi opinnäytetyötäni varten. Olisitko halukas osallistumaan tähän haastatteluun? Haastattelun sisältö on koulu -teemaan liittyvä.

Haastattelu on luottamuksellinen ja tulen käyttämään haastattelussani saamia tietoja ainoastaan nimettömänä opinnäytetyössäni. Haastattelu on kestoaltaan 1-2 tuntia ja se voidaan toteuttaa haastateltavalle sopivana ajankohtana sovituissa paikoissa. Kiitoksena osallistumisestasi saat S-ryhmän lahjakortin.

Jos haluat osallistua haastatteluun, ota yhteyttä:

Niina Vaittinen

p. poistettu liitteestä

niina.vaittinen@humak.fi